

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 18. DUBNA 1934

Za Kč 2.—

Devalvace se podařila

EDUARD VYŠKOVSKÝ

O tom překonání marxismu

FERDINAND PEROUTKA

Proč jsem v Národním divadle ulekaný K.H. HILAR

Rozmluvy s divadelním revolucionářem

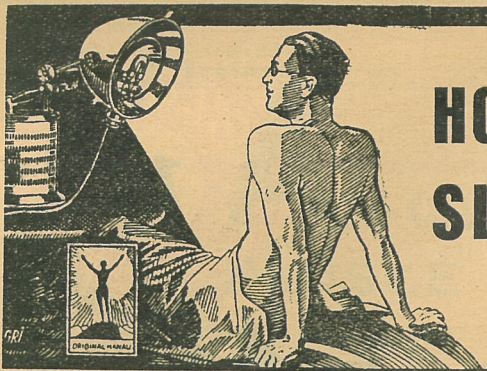
OTTO RÁDL

Emigrant Heine

HUGO SIEBENSCHIN

K principu pracovních táborů

Houstne předvolební ovzduší — Stavovský svrchník na absolutistické košili
Národní tábor — O reformním programu „Demokratického středu“
Co chtějí mladí

HORSKÉ SLUNCE

ve vlastním domově

září bez ohledu na počasí a roční dobu. Pro zaměstnáním unavené je malé horské slunce Original Hanau náhradou a prodloužením dovolené. Ozařování trvá jen několik minut, sílí celý organismus a je blahodárné pro celou rodinu. Podle dohody též placení ve splátkách. Prosím, vyžádejte si prospekt čis. 266. Jubilejní model SN 300 pro 220 voltů střídavého proudu stojí jen Kč 2.100.—, horské slunce pro stejnosměrný proud, ruční lampa (dosavadní model) jen Kč 1.400.— Ceny ze skladu v Praze s obalem a pojištěním bez daně z obratu a bez daně z osvětlovacích těles.

Lze koupiti prostřednictvím všech odborných lékařských závodů, větších elektrotechnických podniků a A. E. G. ve všech jejich skladech, jakož i u firmy

**A. PINSKER, Praha II,
KRAKOVSKÁ 7 — TELEFON 34328**

Zastoupení firmy Quarzlampen spol. s r. o., Linec

38. sešit díla

FERDINANDA PEROUTKY

BUDOVÁNÍ STÁTU

PŘINÁŠÍ KAPITOLY:

**NERVOSNÍ NÁROD
POSELSTVO NA SIBIŘ
NESPOKOJENÉ SLOVENSKO**

Sešity à Kč 3.60 DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC
A FR. BORO VÝ - PRAHA

OBSAH 15. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: O. WEISL: Mladí Češi a Němci v politice. — JAN MÜNZER: O hranici politické satiry a beletrie. — STULTUS: Nový sovětský člověk o literatuře a o jiném. — O duchu pražského německého divadla. — Ústavní reforma — ale pro koho? — F. PEROUTKA: Mají se socialisté sloučit? — Kdo si ještě pomůže pozemkovou reformou? — Literáti hrají roli. — Více nebo méně stavovství? — Příbuzenství s celým světem. — Církev vydělávající. — Stín nad Autosalonem. — Ešte k literárnej aféře zo Slovenska. — Mladí a politické strany. — Kdo může být socialistou?

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠTUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

1900 1934

VOSKOVEC A WERICH:

SLAMĚNÝ KLOBOUK

Vaudeville o 4 dějstvích • Vyšel právě tiskem

Cena Kč 15.— • Výtisky čislov. a autory podepsané Kč 30.—

...Po OSLU A STÍNU, který byl přímou a všeobecnou satirou, přináší SLAMĚNÝ KLOBOUK lehkou grotesku. Stanovisko je totéž. Paříž 1900 je stejně aktuální jako Abdera X let před Kristem, díváme-li se na ně s živého jeviště roku 1934...

KNIHOVNA DOBRÝCH HER
MÍLA KHOLOVÁ - TOUŠKOVÁ
»CENTRUM« • PRAHA II, SMEČKY 2

Dodá každý knihkupec

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt. a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Prítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 18. DUBNA 1934

ČÍSLO 16

Devalvace se podařila

Národní Listy otiskly si několik míst ze svých článků v boji o devalvaci, jejichž konfiskace byla nyní vrchním soudem zrušena. Dnes mohou Národní Listy klidně uveřejnit zabavené odstavce, už nepobouří nikoho, už vzbudí jenom úsměv. Jsou dokladem, na jak pochybném základě se vedl boj proti opatření, které opravdu nemělo nic s politikou, a jež směřovalo jenom k tomu, poskytnout našemu hospodářství lepší základnu pro jeho styky s cizinou a pro příznivější rozvoj domácí. Dr. Hodač, vůdce národně demokratické kampaně obrací dnes marný boj jiným směrem. Jestliže však emfaticky prohlašuje: „... ale zvýšiti zlatý obsah koruny nelze“, je si jistě sám vědom, jak dutě zní tento argument, jež se ostatně ani nesnaží rozvésti, odváděje pozornost k metodám politického postupu u nás, na něž svádí hlavní vinu odchodu národní demokracie z koalice. A přece nebude snad bez užítu konfrontovat skutečnost s kampaní pro a proti, ukázat, jestli a do jaké míry se splnily předpoklady a naznačit, kde ještě dílo není hotovo tak, jak si to představovali iniciátoři devalvace a jak bychom to rádi viděli my, kdož jsme se s nimi setkali na jedné frontě v zápase, který není a nebude tak hned skončen.

Ceny zůstaly nezměněny.

Nejsilnějším argumentem proti devalvaci byla obava ze vzestupu cen, který prý vyváží devalvační výhodu vůči cizině a zatíží domácí obyvatelstvo tak, že způsobí pokles životní úrovně. Tato obava se opakovala u všech odpůrců, až po silná slova prof. Horáčka, který volal do boje ligu na ochranu měny, neboť je prý ohrožena hodnota všeho peněžního majetku. Nuže, budiž nám dovoleno volati za svědka Národní Listy, které 6. dubna uveřejňují svůj index velkoobchodních cen, index, jež si samy vypočítávají na podkladě údajů, kterých se dostává přímo jim. Jejich index vypadá takto:

zeměděl. plodiny:	leden	únor	březen
letos	591.4	599.8	598.4
loni	601.4	591.4	582.1
textilie:			
letos	476.1	515.2	512.9
loni	412.6	415.0	417.3
kůže a obuv:			
letos	542.6	570.4	575.0
loni	476.8	471.0	463.2
uhlí a kovy:			
letos	720.9	750.7	751.4
loni	711.9	711.8	713.1
ostatní průmysl:			
letos	799.1	798.9	801.0
loni	832.2	833.6	830.8
celý průmysl:			
letos	705.1	722.5	723.7
loni	702.0	702.4	701.1
celkový index:			
letos	668.7	683.2	683.6
loni	669.8	666.8	663.0

Celkový index stoupl tedy proti lednu asi o 2,2%, přičemž však jak je patrné z tabulky jsou lednové rozdíly proti loňsku mnohem větší než rozdíly mezi lednem a březnem

letošního roku. Prostě proto, že světový trh surovin je v pohybu, který se musí ovšem obrážeti v cenách na celém světě, tedy také u nás. Vidíme na příklad, že u textilu, který se domnívá býti nejvíce postižen, stoupl index s loňského ledna k letošnímu asi o 15%, kdežto od ledna do konce března jen asi o 7½%. Podobně je tomu u kůží, jejichž ceny stouply (podle indexu) od loňského ledna do letošního asi o 14%, kdežto po devalvaci jen o dalších 6%.

Ale již předem jsme se bránili tomu, aby při účincích na domácí hospodářství se braly v úvahu ceny ve velkém, neboť ukazovatelem životní úrovně mohou býti jenom ceny v drobném a životní náklady.

Index životních nákladů vypočtený Státním úřadem statistickým se vyvíjel takto:

	rodina dělnická	rodina úřednická
leden	685	662
únor	680	659
březen	680	660

Vidíme na indexu, že se životní náklady nezvýšily a myslím, že se lze v tom směru dovolat i svědectví hospodyň. Odpovídat na otázku, jak je to možné, že znehodnocení čs. koruny v cizině nemělo vlivu na domácí ceny, znamenalo by opakovat vše to, čím jsme vyvraceli v kampani o devalvaci námitky odpůrců předem. Opravdu se velmi mnoho zahraničních dodavatelů přizpůsobilo zdejšímu obvyklým možnostem zlevněním cen, opravdu se uplatnila volná soutěž, a případné zdražení dováženého zboží vyrovnala režijními a ziskovými úsporami. Ukázalo se, že jsme dříve kupovali některé cizí výrobky a suroviny zbytečně drahé, že jinde se nedosahovalo zdaleka takových cen jako na našem trhu, chráněném pro domácí výrobu vysokými cly a jinými prostředky.

Cizí dodavatelé požadovali ceny, kterých bylo lze u nás dosáti a nikoli takové, jak platily na světovém trhu. Národním příkladem je uhlí, které máme dnes při dovozu z Polska i Německa levnější než dříve, neboť nejen že dodavatelé vzali na se celou valutovou diferencii, ale i ještě o něco více, snažíce se o to, aby prodali. Jsou ovšem některé výrobky, které byly zdraženy a to i neúměrně okolnostem. Tak na příklad stěžují si zubní lékaři, že dentální sklady zdražily jim veškeré potřeby o plných 20%, ač přece domácí režie jim nestoupla. Také zlato bylo stejně zdraženo, ač i při něm je určitá část afinační a distribuční režie zde. Byly neúměrně zvýšeny i ceny kuličkových ložisek, některých automobilových součástek a snad i dalších jiných předmětů, na jejichž dovoz jsme odkázáni. Ale i zde rozhodne nakonec únosnost čs. kupce a přepjatý cenový požadavek se vymstí na dodavateli dříve či později, takže ve většině i těchto případů lze předpokládati brzké vyrovnání s okolnostmi.

Cizina neřekla nic.

Vedle cenových obav, museli jsme se nejvíc zabývatí námitkou, že cizina odpoví na naše měnové opatření odvetnými kroky. Slyšela se tráva růst, mluvilo se o intervencích a výstrahách. Když jsme však naše měnové opatření provedli — a nutno přiznati s velmi dobrou reží, pokud jde o technickou stránku, neboť ani na chvíli neztratila Národní banka vládu nad korunou na mezinárodních trzích — nic se ne-

stalo. Není ovšem pochyby, že mnoho z toho vděčíme našim obchodně politickým vyjednávačům, kteří dovedli přesvědčiti zvláště naše francouzské přátele o výhodách, které plynou z devalvace i pro jejich obchod s námi, takže Francie nejen nezavedla ohlašovanou surtaxu na náš dovoz, ani nesnížila pro nás kontingenty, naopak se stále jedná o jejich rozšíření. Platonická slova by nebyla nic pomohla, kdybychom nebyli ovšem bývali s to zabezpečit Francii určitý obchod. Ale to je vlastně podstata všech obchodně politických sporů a jednání. A právě v tom směru se ukázala devalvace opravdu prospěšná nejen pro náš vývoz, ale pro celý zahraniční obchod. Neboť mohli jsme nasaditi při mezinárodních jednáních nový tón. Kdežto dříve z titulu ochrany měny omezoval se dovoz všemi prostředky, mohou nyní naši vyjednávači jednati na podkladě zásady vzájemného rozšíření obchodních styků, berouce za základ stav minulých let a nabízejíce nad to vyšší možnosti dovozu i vývozu. Mohli jsme již uvolniti mnoho druhů surovin i výrobků z devisového řízení, pomýšlí se na uvolnění dalších a jedná se o zjednodušení a sjednocení celé povolovací agendy, pokud bude uznána ještě za nutnou.

Zdá se, že v rozporu s tím jsou snahy po vybudování syndikátů, ba i monopolů. Tento rozpor je však zdánlivý. Na příklad u obilí, kde má býti zaveden monopol, půjde asi jenom o formální vyjádření skutečného stavu. Lze říci, že kdyby byl zabezpečen větší vliv států, a to v zájmu obecném, mohlo by dokonce jasnější uspořádání znamenati prospěch aspoň ve formě úspor státní pokladny.

Oživené hospodářství.

Jestliže tedy můžeme s dostiučinním zjistiti, že nesplnily se vyhrůžky a obavy, je třeba na druhé straně se zabývat také otázkou, dosáhlo-li se pozitivních účinků, které se od devalvace slibovaly. Nuže ani škarohlídkové nemohou nekonstatovati, že nastalo podstatné oživení našeho hospodářství. Dr. Hodač háje svoji politiku sám píše: „V hospodářském životě jest sice oživení, ale není větší než jinde a je menší než mohlo býti při energické obchodní a výrobní politice také bez měnového pokusu.“ Jiní odpůrci devalvace říkají, že by oživení bylo bývalo nastalo stejně, kdyby se . . . Těch kdyby je příliš mnoho. Lid říká, kdyby chyb. Je těžko přit se, pokud má podíl na zlepšení devalvace a pokud jiné příčiny, neboť proud hospodářského života se nedá rozdělit na pramenky, jejichž sílu lze měřit každého zvláště. Ale přece je nesporné, že je tu oživení a to podstatně větší než bývá oživení sezonní.

Mohli bychom se dovolat svědectví odborných listů, které v rozsáhlých anketách (na př. Hospodářský Rozhled) zjišťovaly u jednotlivých podniků výsledky devalvace. Jisté je, že mnoho vývozních obchodů bylo ujednáno, které by se byly jinak neuskutečnily. Náš průmysl dobývá opět svých ztracených odbytišť. Velké naše závody, zařízení na vývoz znamenaly již za sta milionů Kč nových objednávek, které jim umožnily vzít napět do práce tisíce dělníků. Pražský veletrh měl nebývalý úspěch, který se projevuje a projeví ještě v budoucnosti dalším oživením.

Není pochyby, že také domácí trh má na oživení značný podíl. Devalvace dala podnět obchodu ve velkém i drobném, aby znovu zásobil své vyprázdňené sklady. To byl přece také její smysl ukázat, že politika umělého a násilného smršťování hospodářských čísel je již za námi. Tam, kde se ceny octly na hospodářsky odůvodněné základně není již obav z dalších vlivů měnových na jejich snižování. Obchod už se nepotřebuje obávat, že na zásobách, které koupí za cenu, kterou sám považuje za rozumnou, ztratí. Jestliže se vyskytovaly námitky, jakoby doplňování skladů nebylo

hospodářsky zdravé, byly to zase námitky škarohlídků, kteří přehlíželi, že sklady byly omezeny na naprosto nezdravou míru. Jest právě smyslem a úkolem obchodu jako distribučního činitele hospodářství, aby umožnil kupci pohodlný výběr. Jestliže pro malé zásoby zboží není to možno, ztrácí obchod nejen svůj význam pro hospodářství, ale ztrácí zároveň i kupce. Proto doplnění zásob na normální míru lze považovati rovněž za jeden z příznivých důsledků devalvace, a hospodářské oživení domácí za podstatnou součást jejího úspěchu.

Než nechceme se spoléhat na subjektivní dojmy a individuální úsudky. Lepší je řeč čísel. Nejmarkantnější je patrný vývoj nezaměstnanosti a železniční dopravy.

Počet nezaměstnaných se vyvíjel v posledních třech letech takto:

	1932	1933	1934
leden	583.138	872.775	838.982
únor	631.736	920.182	844.284
březen	633.907	877.955	785.184

Přistaveno bylo vagonů:

	1932	1933	1934
leden	330.000	297.800	304.700
únor	339.000	284.500	302.800
březen	361.000	324.600	372.100

Jestliže předloni — pomíjíme nejhorší loňské jaro — stoupl od ledna do března počet nezaměstnaných asi o 8,5%, klesl ve stejné době letos asi o 6%. Doprava předloni stoupla od ledna do března o 9%, letos však o 22%.

Je snad možno konstatovati také podstatné zlepšení obchodních poměrů, projevivší se menším počtem úpadků v prvním čtvrtletí letos a loni, jak je patrné z tohoto přehledu:

	1933	1934
počet konkursů	419	350
předlužení	68 mil. Kč	36 mil. Kč
počet vyrovnání	1266	694
předlužení	164 mil. Kč	68 mil. Kč

Vidíme, že ztráty při insolvencích, které činily v prvním čtvrtletí loni ještě 232 mil. Kč, klesly letos na pouhé 104 mil. Kč. I když nelze zatajiti, že úbytek vzniká do jisté míry tím, že krize pohltila již velmi mnoho slabých podniků, přece na druhé straně lze souditi, že při vyhlídkách na lepší možnosti v budoucnosti, které devalvace skýtá nastává přirozený úbytek úpadků, které byly dosud z největších metel obchodu.

Komu nestačily dosavadní známky zlepšení, aby byl přesvědčen o úspěchu devalvace, toho přesvědčí snad čísla o zahraničním obchodě, která ukazují podstatné zlepšení proti loňsku a jimiž se už aspoň přibližujeme úrovni předloňské. Prohlédne-li si čtenář s trochou bedlivosti následující přehled čísel za první tři měsíce posledních let, uvidí sám, jak se vývoj obrátil. Všecka uvedená čísla znamenají miliony Kč.

	leden	únor	březen
Dovoz 1932	708	622	598
1933	388	371	485
1934	376	506	571
Vývoz 1932	576	581	675
1933	389	442	503
1934	396	449	653

Stupňujeme svůj dovoz, ale ještě více svůj vývoz, což již samo dokazuje výhodu, kterou nám devalvace poskytl. Ale ještě patrnější je to, srovnáme-li nejdůležitější obchodní obory. Pro nezaměstnanost našeho průmyslu, zvláště do budoucnosti, je směrodatný dovoz surovin, jenž se vyvíjí takto (opět v milionech Kč):

	leden	únor	březen
1932	306	263	241
1933	178	173	222
1934	201	287	316

Jestliže se únorový vzestup považoval za spekulaci, dokazuje další stupňování dovozu surovin v březnu, a to i nad předloňskou úroveň, že předpoklady hospodářského oživení ze zahraničního obchodu tu jsou. A ještě lépe to osvětluje statistika našeho vývozu hotových výrobků, která má pro zaměstnanost naší výroby největší význam, neboť v hotových výrobcích vyvážíme také nejvíce práce. Tento vývoz se vyvíjí takto:

	leden	únor	březen
1932	401	423	493
1933	261	306	334
1934	257	316	460

Za celý loňský rok, ani v měsících sezonního oživení, nedosáhl zahraniční obchod takových rozměrů jako v březnu.

Zrada vývozců?

Není ovšem pochyby, že při vývozu bylo by lze dosáhnout větších úspěchů, než jaké jsou dosud patrné. Ale tu je nutno uvážit, že od objednávky k dodávce to trvá delší dobu. Velké vývozní obchody potřebují času a času potřebují také naši vývozci, aby si zvykli na nové předpoklady. Otravující kampaň proti devalvaci nalezla největší ohlas právě u té vrstvy, která je národní demokracii nejbližší, u středních továrních výrobců, velkých obchodníků a podobně. Ti věřili na slovo, že všechno špatně dopadne a tato víra stojí je nyní peníze, neboť promeškali aspoň první příležitost. Dlouho to ovšem nepotrvá a také oni učiní všechno, aby nikoliv v zájmu obecném, ale v zájmu vlastní kapsy získali obchod, jak jen bude možné.

Vedle toho vytýká se však jako zrada vývozců to, že některé průmyslové obory nesnažily se získati větší rozsah vývozu, ale využily devalvace ke zlepšení svých cen. Tak na příklad textil neprodává do Rumunska více než dosud, ale tržní v československých korunách za své zboží více než před tím. Porculán byl pro Jugoslaviu rovněž zdražen snad o celý valutový rozdíl. Cukru rovněž nevyvážíme více a cukerní průmysl se spokojuje tím, že se mu vyrovnal cenový pokles na světovém trhu a difference, která nadto zbývá, prospívá jeho celkové kalkulaci. Takových případů je jistě ještě velmi mnoho. Není pochyby, že při devalvaci měla vláda na mysli především zlepšit podmínky výroby tak, aby bylo možno zařaditi co nejvíce nezaměstnaných do práce a že nebylo jejím cílem zabezpečiti zisky jednotlivých oborů nebo továren. Ale při tom není bez významu i ta okolnost, je-li výroba rentabilní, čili nic. Tam, kde se při vývozu muselo dosud doplácet, znamená devalvace již veliký úspěch, když se nyní dosahuje rentabilních cen. Továrny, které nemusí doplácet na vývoz, nebo jejichž vývozní ztráty se podstatně zmenší, mají mnohem pevnější půdu pod nohama a mohou při svých kalkulacích a výrobních rozvrzích počítat mnohem lépe než dosud. Dělník zaměstnaný v továrně, která pracuje se slušným ziskem, má mnohem lepší vyhlídky, než zaměstnanec závodu, pracujícího se ztrátou a odsouzeného tedy dnes či zítra, že bude zastaven.

Jiná ovšem je věc, když se využívá okolností jenom k zabezpečení vlastních zisků, bez ohledu na zájmy obecné. To může býti tam, kde jsou silné kartely atd domácí, či mezinárodní. Proto nelze ani nyní pustiti se zřetele otázku kartelů. Jestliže se ukázala bezúčinná snaha vlády přinutiti kartely k jiné cenové politice, bylo by třeba nyní zkoumati otázku s druhé stránky, totiž pokud kartely omezují

podnikavost. Bylo by si na příklad třeba všimnouti některých kartelů mezinárodních, které brzdi naše vývozní možnosti předpisováním odbytišť a udělováním objednávek, které samy určí. Jestliže naše závody nepocitují to jako svoji škodu, je toho důvodem okolnost, že mezinárodní kartel dává jim za to jinou prémii a to ve formě ochrany domácího trhu, na kterém potom může náš domácí kartel požadovati cenu, jakou chce. Uvolňování podmínek obchodu je i zde nejlepší cestou k hospodářskému oživení a k posílení osobní podnikavosti.

Sázíme na podnikavost.

Vůbec velikou předností celé devalvace a všeho, co s ní bylo spojeno, je, že byla založena velmi realisticky na daných možnostech a v rámci trvajících stavů. Byla nesena asi zásadou, že je lepší jistý hospodářský pořádek než nejistý nový hospodářský řád. Provedli jsme devalvací jako opatření ryze odpovídající našim poměrům bez ohledu na cizí vzory v přítomnosti i minulosti. Je to tak naše, že profesorů Horáčkovi, který asi marně hledal analogii v historii, zdá se věc naprosto nepochopitelná. Nepokoušíme se o žádné umělé opatření, kterými by se nadula hospodářská hladina. Dnes už je snad všem jasno, že nejen neděláme inflaci, ale že neděláme ani deflací. Československo není Amerika a Engliš není Roosevelt. Dali jsme hospodářství a soukromému podnikání pevnou základnu, je na něm, aby využilo možnosti, které se mu naskýtají k obecnému oživení. Řídíme se při tom ryze kapitalistickými úvahami, sázejíce na osobní podnikavost a na zistnost jednotlivců, neboť kdo nedovede jít s sebou, ztrácí a to je pro něho největší trest. Spoléháme se na bystrost našich výrobců a podnikatelů, kteří pochopí vyhlídky, jež se jim naskýtají. I jinak má se výroba upravit cesta odstraněním umělých a zbytečných překážek. Usiluje se o rovnováhu státního rozpočtu, aby bylo možno konsolidovat kapitálový trh a dospěti k opravdové úlevě úrokové, zároveň s úlevou při zatížení daňovými břemeny. Postupujeme velmi opatrně i při opatřeních sociálních, aby oživení hospodářství nebrzdilo se zásahy, které by mohly míti spíše opačné účinky, než jakých jejich iniciátoři zamýšleli.

Je na soukromém podnikání, aby se osvědčilo. Bylo-li raženo heslo „průmysl nesmí být v opozici“ a ukazují-li představitelé našeho peněžního světa okázalé přátelství k nynějšímu vedení finanční politiky státní, je třeba podrobiti se ještě zkoušce praktické. Soukromé podnikání má dnes příležitost, aby ukázalo svůj *raison d'être*, své nové poslání hospodářské i sociální. Na vládě pak bude, aby chránila zájem obecný před sabotáží, kdyby se opravdu někde vyskytla a aby podepřela zájem slabších, ve chvíli, kdy by se toho ukázalo potřeba.

Řešíme-li svůj hospodářský problém po svém zásadami ryze hospodářskými, neznámá to, že bychom nechtěli vidět, jak ve světě zraje řešení dokonalejší. Není zcela bezdůvodný optimismus, že velká iniciativa presidenta Roosevelta k novému uspořádání světa po stránce hospodářské neztroskotá. Cíle, které Roosevelt sleduje, jsou tak ušlechtilé a americký smysl pro skutečnost a praktické možnosti tak osvědčený, že spojení obou nemůže zůstat bez vlivu na vývoj, zvláště když není pochyby, že velká většina světa je již syta dosavadní hospodářské anarchie. Ani my nesmíme se vzdát příležitosti ve vhodnou chvíli připojit se k světovému vývoji, i když zatím se řižujeme na svém po svém. Není pochyby, že také u nás bude třeba řešiti otázku pracovní doby, že také my se neobejdeme bez obecné úpravy sociálních a distribučních podmínek v tom směru, aby technický pokrok nalezl vyjádření v životní úrovni širokých vrstev, což teprve bude znamenati právě řešení i hospodářských problémů.

Eduard Vyškovský.

poznámky

Houstne předvolební ovzduší

Zdá se, že nejlepším vysvětlením pro záplavu manifestů, reformních návrhů a převratných programů, spichnutých pro potřebu chvíle, budou blížící se volby. Není asi jistoty o tom, zdali bude zákonodárné období dokončeno, a proto se strany pro všechny případy už začínají agitačně připravovat. Zejména pravici by brzké volby nebyly proti mysli. Ve světě je teď pravá konjunktura, a jistým kruhům pravice se zdá, že by bylo hříchem nechat ji uplynout bez užitku. Tolik politického čichu tyto kruhy zajisté mají, aby pochopily, že fašisující nálada se blíží svému zenitu, jestli jej už dokonce nepřekročila. Z toho pak plyne jednoduchý počet: odklady nám už mnoho neprospějí, čas začne za nedlouho zas pracovat proti nám. Proto bude pro nás tím lépe, čím dříve se rozhodne o směru státní politiky v dalším období.

To všechno je nejlépe znát na tisku těch pravicových stran, které zůstaly v koalici, zvláště na tisku katolickém. „Lidové listy“ se ještě začátkem tohoto měsíce zařizovaly na dokončení volebního období. Shledali jsme tehdy s uspokojením, že slibovaly neřítit se podle zahraničních vzorů a neporažat agitační pronásledování socialistů. V tomto okamžiku byly „Lidové listy“ dokonce přístupny objektivnímu poznání. O své vůli uznaly, že náš socialismus se podstatně liší od německého a rakouského, a že tedy pravice nemá příčiny, aby proti němu vystupovala s takovými úmysly a s takovým důrazem, jako její známé zahraniční vzory. Zdá se, že od té doby předvolební ovzduší poněkud zhoustlo, neboť tentýž redaktor, který tehdy tak objektivně uvažoval, shledal pojednou v tomtéž listě (14. dubna), že není vhodná doba pro objektivnost a že snad přece jenom není čas na to, aby socialisté byli loyálně snášeni. Ptá se pateticky: „Nemají pravdu ti, kdož tvrdí, že se na sociální demokracii dlužno dívat jako na marxisty, ve slova smyslu dnes tak nepopulárním?“ Takové otřesení nedávno nabytého rozumného poznání lze si vysvětlit jen tím, že se v okolním prostředí událo něco, co znovu podněcuje stranické vášně. Lidové straně zřejmě působí dnešní doba nemalé starosti. Podněcuje ji na druhé straně k pokusům o rozšíření a upevnění stranické državy, ale na druhé straně přece jen není tak vyslovená, aby jí dávala jistotu, že vhodný okamžik už přišel. Odtud ono vnitřní napětí ve straně a odtud také ony odstředivé síly, které se rozbiňají podle toho, jaký má která skupina názor na nynější politickou situaci. Odtud také ono kolísání, jež se projevuje tím, že strana na venek setrvává beze změny v koalici sounosnosti, ale zároveň už strká železka do agitačního ohně jak proti agrárníkům, tak proti socialistům.

Národní demokracie tyto rozpaky pro sebe rázně rozptýlila odchodem z koalice a může se tedy s celou duší oddávat volebním nadějím. Její agitační východisko, odpor proti devalvací, je už dnes sotva něčím víc než matnou vzpomínkou. Zbývá už jen agitační mlhovina, která se tu a tam zhušťuje v heslo změny nynějšího režimu. Za tímto heslem jdou — s osobními odchylkami — všichni vůdcové strany: dr. Kramář s onou neurčitostí, která odpovídá jeho povaze, dr. Hodáč s onou strážlivostí, která se srovnává s jeho praktickým založením, a dr. Matoušek s oním neobratným doktrinářstvím, které vyplývá z jeho odbornické ctižádosti. Těmito osobními koeficienty je dána i jistá nesourodost národně demokratické agitace. Jeden vůdce sáhne při své argumentaci níž, druhý zase výš, jeden mluví o drobných opravách, druhý o radikálních reformách, ale dohromady jsou všichni živěni nadějí, že teď anebo nikdy je příležitost, aby se jejich strana zase stala velikou a mocnou. Na politickou cenu, kterou by bylo za tento šťastný výsledek zaplatit, se nehledí. Necouvá se ani před rázným předěláním nynější ústavy a volebního řádu, který svými zásadami poměrnosti a vázaností, jak bylo několikrát nezvratně dokázáno, národní demokracii vlastně udržel při stranickém životě. Osvěžující kapkou strážlivosti v této změti politických ilusí byl úvodník profesora Bohumila Baxy v „Národních listech“ dne 11. dubna. Autor se tam se zásadní rozhodností vyslovil proti změně ústavy a prohlásil, že podle jeho mínění dnešní nedostatky našeho politického života nepocházejí z ústavy samé, nýbrž z toho, že se naše ústava nezachovává. Tím ovšem, ať už úmyslně či bezděčně, desavoval sám základ národně demokratické agitace, což ovšem politickým vůdcům nebrání, aby přes tento nonkonformismus

svého váženého odborníka nepřeházeli k dennímu agitačnímu pořádku. Musa objektivního poznání musí zmlknout, začne-li se harašit volebními zbraněmi. Z. S.

Stavovský svrchník na absolutistické košili

Dnešní absolutismus — neboť nic jiného to není, co vidíme v Itálii, v Německu, v Rakousku atd. — má jednu zvláštní vlastnost — stydí se za sebe. Nechce a nechce přiznat, že je vládou osobní libovůle, nýbrž vydává se za zázračného nositele národní vůle anebo za vládu stavů. Tím hodlá jaksí naznačit, že on je vlastně tou pravou demokracií, neboť člověk prý není myslící bytostí, která má určitá přání a ideje a která se sdružuje se stejně smýšlejícími, aby ty ideje uskutečnila, nýbrž je to prostě příslušník stavu, který se pro výdělek něčím zaměstnává, a dost. Takovýto člověk prý je základem státu, a jen takový stát, který se opírá o stavu, je prý státem doopravdy demokratickým. Tento myšlenkový pochod přivedl nynější absolutisty na spásný nápad: prohláše o sobě, že jsme pro stavovský stát, a jsme demokratičtí, moderní, původní a ospravedlnění. Příhana despotismu bude s nás rázem sňata.

Jenže takovýto prohlásováním lze oklamat jen lidi obzvláště lehkověrné. Dost možná, že jich je někde většina. Ale kdo si ještě uchoval aspoň jedno vlastní oko, nemůže nepozorovat, že v tak zvaných stavovských státech není slechu po demokracii jakéhokoli druhu, tedy ani po stavovské. V oblasti politické moci tam není daleko široko nic jiného vidět, než usurpátorskou vládu. Po nějakých stavech nebo jakýchkoli orgánech, které by byly protiváhou a korektivem vládní moci, není ani potuchy. Ještě v žádném z těchto států se nevyskytl stav, který by pozvedl hlas a prohlásil: ano, toto je vláda, kterou jsem si vyvolil, té budu poslouchat. Slyšíme stále jenom vládu, jak ujišťuje doma i za hranicemi: Já jsem ta pravá vláda stavů. Proč neposkytne oněm stavům příležitost, aby to potvrdily? V každém z těchto států byl početný stav dělnický. Byl organizován politicky a odborově. Nejen že byly rozeznány jeho politické organizace — to bylo v programu od začátku —; i do odborových domů najednou přišli pánové v jakýchsi kožích a prohlásili, že všechno, co tam je, jest jejich. Od té doby nikdo o dělnickém stavu nic neslyšel.

Pokouší-li se teď i kancléř Dollfuss přidat nahotu své diktatury novou, „stavovskou“ ústavou a ujišťováním, že stavovství roste ze samé podstaty rakouského lidu (viz „Neue Freie Presse“ z 1. dubna), je to stejně průhledné jako ve všech případech ostatních. Tentokrát je to ještě o to horší, že podstata rakouského lidu, jak se zdá, není umístěna v Rakousku, nýbrž kdesi v hranicích jeho jižního souseda. Dnes už víme, že útlá bylinka rakouského stavovského státu není tak domácky samorostlá, jak se tváří, nýbrž že je dovezena i s kořenáčem z Italie, kde ji Mussolini s Dollfussem pečlivě zasadili a zalávali v pozdním létě minulého roku. Z. S.

Národní tábor

Národní fronta, to jest nová fáze ve vývoji nespokojených českých lidiček mezi národní demokracií a Ligou posl. Stříbrného. Tvoří ji Družina dobrovolců zahraničního vojska, radikální demokracie (vinohradská opovice v národně-demokratické straně), Národní obec fašistická, Národní výbor, národní strana živnostnictva a obchodnictva, Sdružení katolických zemědělců, Selský svaz, Svaz zemědělců a dělníků, Sdružení majitelů domů a Konservativní strana. O některých těchto složkách nebylo téměř známo, že vůbec existují. Sotva kdo věděl, že u nás existuje konservativní strana; předsedou této Národní fronty jest prof. Mareš, místopředsedy Gajda, Dušek, Chroustovský, Nikolau, Měšťan, Novák. Jednatelem jest dr. Locher atd. Programově nepřichází tato formace s ničím novým. Také sotva tato formace bude mít nějaký praktický význam; nejedná se o nic jiného, než neustálé přeskupování týchž lidí. Fašisté u nás stále dokazovali, jak nutná jest jednota národa. Sotva však u nás některá formace prodělala tolik změn jako fašistická organizace. Od vzniku Červenobílých podává náš fašistický tábor obraz neustálého třídění, přeskupování, svornostání, aby za půl roku se zase rozešli a utvořili si novou organizaci, která za svůj cíl prohlásí nutnost sjednocení Čechoslováků a Slovanů. Z velké části se tu jedná o politické odchovance národní demokracie, která se jednou domnívala, že by si pomohla, kdyby zahrnula do fašistických vod. Proto se postavila za Gajdu, který se pak postavil proti národní demokracii. Na Vinohradech si vychovala nespokojence, kteří straně přerostli přes hlavu. Právě tak národní demokracie pomáhala Stříbrnému, domnívaje se, že pomáhá sobě. Ukázalo se, že pomohla Stříbrnému,

a dnes národní demokracie marně zápasí s tím, že její lidé jsou více nakloněni věřit Stříbrnému než Kramárovi. To jest také jeden z důvodů, že národní demokracie šla do opozice. Chce připravovat volby a chce se radikální opozicí krýt proti nebezpečí Jiřího Stříbrného. Tato Národní fronta prohlašuje, že chce být soustředěním národní opozice. Je podivno, že v ní není zastoupena Liga Stříbrného. Bude tedy soustředění národní opozice prováděno u nás na třikrát, neboť nejen Národní fronta, ale také národní demokracie a Liga posl. Stříbrného vystupují pro soustředění národní opozice. Národní výbor, to je jen jedno z nových jmen, jedna nová organizace, jakých u nás bylo již pomalu bez počtu. Není to nic jiného, než důsledek národně-demokratické agitace, která našla učenlivého žáka v agitaci posl. Stříbrného. Jest to stále rozkládání organizací, v nichž sedí stále tíživší lidé, aby zase přišla doba soustřeďování pod velkými a hodně vlasteneckými názvy. Jest to mnoho generálů a málo vojska, a vždy to dopadne tak, že ti generálové se poperou o ten drobet řadových vojáků. Jest to český a slovanský protějšek Všenněmců, kteří jako politická vzácnost se vyskytují kdesi u Chebu. Jméno, název mají tyto Všenněmci velký a slavný a kdo neví, o čem jde, má dojem, že od Chebu se valí pangermánská vlna, která zalije celou Prahu až k Hradčanům. Ale zblízka vypadají tyto Všenněmci jako malá stolní společnost. Jednou se tyto Všenněmci rozhodli netříštit národní síly a rozhodli se kandidovat v jednom městě s německými křesťanskými sociály. A když pak byly spočítány hlasy, poznali křesťanští sociálové, že při dřívějších volbách měli více hlasů, než když se Všenněmci rozhodli jít do voleb společně s nimi. — Tito odchovanci národní demokracie nesou si dále partikularismus, kterému se v národní demokracii naučili. Dnes dají několik stolů, u nichž sedí, dohromady. Zítřka se rozejdou. A nad tím bude psáno: Národ a Slovanstvo. V. G.

politika

Ferdinand Peroutka:

O tom překonání marxismu

Jestliže pud k pravdě vyloučíme — jak se nyní často děje — z lidských pohnutek, tedy vlastně ani nevím, co mne dohání k tomu, abych se do toho zamíchal. Non mea res agitur. Nikdy mne nenapadlo nazývat se marxistou, a od marxistů jsem nezakusil nic dobrého. Bývají to nafoukaní patronové, a čert aby vzal jejich zpupnost, když se domnívají mít pravdu. Konjunktura pro projevovalí sympatií k marxismu teď také není. Ale patrně je těžko rozumově snášet všechny ty nesmysly, které nyní o marxismu napovídají lidé, kteří o něm nic nevědí. Druhý čert by měl vzít zpupnost „vítězů nad marxismem“, kterých je také u nás čím dál tím víc, protože kde kdo pospíchá, aby u toho byl. Zcela nepochybně existuje určitá marxistická omezenost, ale o čem blíže je přece vědět než omezenost dnešních vítězů! Pokud poměru k vědecké práci se týká, mají za sebou marxisté vážné úsilí celých desítek let. Co mají za sebou vítězové? Většinou jen články v novinách, psané lidmi, kteří mají k vědě jen ten poměr, že tu a tam také slychají, že prý existuje. Přítomné vítězství nad marxismem vypadá trochu jako vítězství operety nad symfonickou hudbou.

Nepravím, že si nepřejí, aby marxism byl překonán. Jeho nudný ideál masy je těžko snesitelný. Marxův výrok o „mizerném individu“ je nepochybně dokladem psychologické sleposti, která leckdy vyznačuje tohoto originálního myslitele. Je-li nutno, aby individua byla mizerná, je také nutno, aby kolektivum bylo mizerné, protože je nemožno, aby les byl zdravý, když na stromy padla mniška. Rozvoj osobnosti odpovídá celé tradici západní kultury — pokud marxism nenávidí osobnost, reprezentuje hnutí vrstev zaostalých,

které se dosud k rozvíjení osobnosti nedostaly a snáší s nelibostí u jiných, co nemají samy. Po této stránce hrozí marxism světu ochuzením, a bude-li zde překonán, tím lépe. Nevěřím ani v třídní socialism marxistický. Nemohu si přát, aby dělnická třída jednoho dne připodobnila všecko k svému obrazu a podrobila svět své primitivnosti. Je těžko věřit v mravní a rozumovou výtečnost proletariátu, jestliže ti, kteří vás vybízejí, abyste v ni věřili, zároveň vás vybízejí, abyste četli data o bídě a útisku, v němž proletariát žije. Vězí-li opravdu v hanebných podmínkách, nemohu uvěřit v jeho stavitelskou roli, neboť se nestává, aby hanebné podmínky vnější plodily v duši dobro. Bylo by katastrofou pro mnoho znamenitých věcí, kdyby jednoho dne nejméně vyvinutá třída si podmanila společnost. Nemá-li být socialismus na dlouhou řadu let pohromou, musí přijít ne jako mechanické vítězství třídy jediné, nýbrž jako výsledek rozvoje rozumových a citových sil všech společenských tříd. Doufám, že lidstvo dospěje k socialismu, prosím však zároveň nebesa, aby k němu nebylo s kvikotem a s ranami vecpáno úzkými marxistickými dvířky jediné, po mnohých stránkách nevypělé třídy, a aby dělnický proletář se všemi svými nutnými omezeními nebyl oficiálně prohlášen za neúprosné měřítko všeho. Marxism vyšel od toho, že obdivoval nejdříve početnost dělnické třídy a její fyzickou sílu: tím byl sveden k tomu, aby přeceňoval její kulturnost. Je pravda, že nejchudší mají nejvíce důvodů k tomu, aby si přáli příchodu socialismu; není však už pravda, že budou také jeho neschopnějšími staviteli. Nemohu se sdílet s marxismem ani o jeho materialismus, ačkoliv si přítom dávám dobrý pozor, abych chudým lidem jejich touhu po chlebu nevyčítal jako materialismus. Nevím, do jaké míry jsou dělníci materialisty, ale vsadil bych se, že o nic většími než lidé bohatí. Rozdíl je jen v tom, že bohatec, který své hmotné potřeby snadno ukájí, lehčeji před námi může nosit masku idealisty, než chudý, jehož touha po chlebu je mnohem viditelnější. Touha po chlebu obyčejně vypadá drsněji než touha po milionu. Vytýkají-li kapitalisté svým dělníkům hmotářství, je to nepochybně jedna z největších drzostí tohoto století. Materialism, pokud je jím rozuměna touha po zabezpečení živobytí, není možno z lidí vyhnat, a jestliže se o to nějaký idealistický systém pokouší, je odsouzen k zániku, neboť pracuje proti přirozenosti. Marxism ovšem nezůstává u tohoto přirozeného materialismu, kterým vrou všechny lidské bytosti mimo světece, a který znamená touhu člověka po střeše nad hlavou a po potravě jeho mláďatům. Tento lidský materialism byl dojmavým způsobem zobrazen v románě Hanse Fallady „Občanku, co teď?“ Tam pochopíte, jakou tragedií přináší do života chudých lidí každá chybějící koruna, marka nebo frank. Nejsou to tragedie o nic méně jímavé a citové než nešťastná láska nebo jiné takové oblíbené tema poetů. Měsíční rozpočet je hlavním hrdinou této knihy, která by měla být nařízena za povinnou četbu všem politikům a státníkům, jejichž úkolem jest pracovat s lidským materiálem: tato kniha je schopna docílit, aby s ním jednali litoštěvěji a aby aspoň jednu noc probděli také pro starosti jiných. Tento ubohý pan Pinneberg a jeho něžná, dobrá Ovečka (mimočodem řečeno, jedna z nejdokonaleji vykreslených postav poslední evropské literatury) jsou také materialisty, jako je materialistkou vdova, která se strachuje o svůj vdovin groš: kdo však

se odváží hodit po nich kamenem? Marxistický materialism ovšem není jen tímto přirozeným materialismem občanů. Je vybudován v celý noetický systém. Pravověrný marxista neúprosně trvá na tom, aby všechno světové dění bylo redukováno na hospodářské motivy, a dává pozor, aby se proti tomu nikdo nikde neprovinil. Po této stránce je marxism dnes už také vědecky skutečně překonán. Uvěřiv ve slepé zákony hospodářské, podcenil mohutnosti lidské duše, která často proti očekávání vede dějiny jinam, než kam by je musil zavést čistý hospodářský pud. Kdyby ostatně v člověku skutečně existoval jen materiální instinkt, jak dávno by už musily být všechny hospodářské věci uspořádány pod tímto stálým tlakem! Pokud tohoto úseku se týká, je marxism podmíněn dobou, ve které vznikl, mechanickým racionalismem XIX. století, a je zároveň s ním novějším vývojem vědy otřesen. Toho nelituje nikdo, komu se vždy protivilo, byl-li s celým svým vnitřním i vnějším životem nějakým mystikem posunován po slepé úzkokolejné dráze mechanické teorie.

Ale dnešním vítězům nad marxismem je z duše lhostejno, jak marxism ve skutečnosti vypadá. Mají dosti moci, aby si to mohli dovolit. Je jim jedno, jakou barvu vlasů má ten, komu položili ruku na šíji. Marxist je vědecká teorie s touž náklonností k omylům, jakou se vyznačují vědecké teorie jiné. Pozorujeme, že marxism je prohlašován za překonaný a vyvrácený, ale nikdo z těch, kdo tak prohlašují, si nesesl a nevrátil skutečně marxism, ačkoliv podle jejich řečí by se to musilo zdát jedním z nejlehčích podniků. Na straně vítězů nevznikla žádná vědecká literatura, ve které by omyly marxismu byly rozebrány. Marxist byl zřejmě překonán nějakým, avšak jiným, tajným způsobem — neboť nebyla svedena vůbec žádná debata o hlavních pojmech Marxovy teorie: ani o jeho cenovém zákoně, ani o jeho pojmu kapitálu, ani o nadhodnotě, akumulaci, koncentraci. Věru nejvíce námitek proti marxismu snesli revisionističtí marxisté sami. Dnešní hluční vítězové nad marxismem přišli jen na jedno: že ta strana, která má více revolverů, nemusí se starat o podrobnosti pravdy. Znamenitost a výhodnost násilí je nejnovější myšlenka XX. století: bylo odhaleno, že kdo má v rukou moc, nemusí se namáhat s přesvědčováním nebo dokazováním. Je to ne ideový nebo vědecký, ale vlčí zápas.

Uvedl jsem, v čem marxismus byl nebo měl by být překonán. Je toho tolik, že Werner Sombart už před lety napsal, že ze speciálních marxistických teorií téměř vše je vyvráceno. Je však třeba uvést také to, v čem marxism vyvrácen nebyl. Jako poněkud zvláštní okolnost musí se každého dotknout, že nejvíce o překonání marxismu mluví se v letech 1933—1934, tedy v ponuré době nešťastné hospodářské krise, kdy málo kdo má chuť polemizovat proti Marxově předpovědi, že hospodářské krise budou stále větší a proto — živější. Intelektuální poctivost přímo zakazuje ohrnovat nad Marxem nos uprostřed největší krise. Je to trochu jako posmívat se rozumu Halleyovu v roce, kdy jeho kometa se objeví na nebi. Ať se nám marxism líbí nebo nelíbí, musíme uznat, že teorie o periodickém návratu krisí, nyní tak krutě potvrzená, je jeho dílem. V jistém smyslu je tedy právě nyní nejméně výhodná doba k projevům posměchu nad Marxem. Nechceme-li přijmout všechny jeho závěry, nebudme tak hloupí, abychom neviděli i správnost jeho analýsy. Také existence třídního boje jím odhaleného se nedá popřít

přes všechny pokusy, které se činí. Nedejme se klamat tím, že v zemi diktatur byl na nějakou dobu vynucen třídní mír neboli nesporná nadvláda tříd jedněch nad třídami druhými: řeka, která teče pod zemí, nepřestává být řekou. Peníze, jimiž němečtí kapitalisté podporují Hitlera, jsou stejným projevem třídního boje jako dělnická stávka. Hospodářská demokracie, o níž usilujeme, nebude moci uzavírat oči nad existencí třídního boje: bude musit učinit velký pokus vyřešit jej. Jedním z dalších Marxových výkonů je odhalení existence kapitalismu: může někdo, kdo přesně myslí, odvážit se i po t. zv. vyvrácení marxismu popřít existenci kapitalismu a navrhnout místo toho teorii, že se to jim zdá, jako by kapitalism existoval? Ani internacionální myšlenka není zničena nadobro. Dnes zajisté řada národů projevuje touhu po německém příkladu dosadit si šovinistickou vládu, svárlivou na všechny strany. Všechny nacionalismy v Evropě jsou horlivě podněcovány. Poněvadž však tyto nacionalismy musí na sebe nutně narazit (každý z nich chce něco jiného), není v tom žádné východisko. Buď povedou šovinistické režimy k válce, nebo budou nahrazeny jinými režimy, které více budou přesvědčeny o nutnosti mezinárodní dohody. Vyberte si, pomýšlejte na osud vlastního národa, z obou vyhlídek tu, která se vám více zamlouvá.

Ostatně, když už se mluví o katastrofální porážce marxismu, přihlédněme blíže, v jaké formě jsou vítězové nad ním. Shledáváme, že nad ním zvítězili politicky, ale že mu do velké míry podlehli vnitřně. Hitler jen z polovice agitoval nacionálně; z druhé poloviny užívala národně socialistická agitace téměř marxistických argumentů. Hlavní hospodářské dílo, vyšlé z kruhů blízkých německým národním socialistům, se jmenuje: „Das Ende des Kapitalismus.“ Žádný marxista nemohl by své knize dát marxističtější název. Hitler a Mussolini mluví o kapitalistech kriticky a částečně i opovržlivě, ohlašují konce liberalismu a příchod plánovitého hospodářství. Právě tak si počínají naši agráři, živnostníci a katolíci, kteří rovněž se cítí býti vítězi nad marxismem. Vypadá to věru spíše jako přiblížení k marxismu.

Bouří se proti marxismu, a myslí se tím socialism vůbec, i ten nemarxistický. Také v Anglii a v Americe začíná se zdvíhat pokřik proti marxistům, ačkoliv tam ode vždy dělnické hnutí bylo nemarxistické a vybuďovalo celou protimarxistickou teorii. Naše autory protimarxistického tažení ani nenapadá zkoumat, do jaké míry naši sociální demokraté opravdu marxisty jsou a které zásady z Marxe ještě vyznávají: chtějí je zasáhnout, ať jsou marxisty nebo nejsou. Chtějí zasáhnout celou snahu po sociálně spravedlivějším uspořádání světa. Tak se sociálním demokratům děje, že komunisté je hlavně obviňují z odpadlictví od marxismu, a druzí je právě pro věrnost k marxismu chtějí potříti. Marxist je záminka, vypůjčená od Hitlera. Je to největší a nejpovrchnější mezinárodní fráze této doby. Všichni ti, kdo by se chtěli zbavit placení sociálních dávek na své dělnictvo, domácí páni, kteří by chtěli sprovodit se světa ochranu nájemníků, kněží, kteří by rádi obnovili své bývalé postavení, ti všichni volají, že marxism musí být souzen a odsouzen, a rádi by s marxismem vymetli všechno, co je osobně sužuje.

Protimarxistický boj je založen na lži. Jeho podstatou je politický boj proti socialistům vůbec, a vedou jej lidé, kteří dovolují si při tom nevědět, v čem marxism spočívá a čím se liší od socialismu ostatního.

Jako byli naši socialisté po převratu tak rozmyslní, že nezahájili kulturní boj proti katolíkům, tak je nyní třeba, aby občanské strany byly natolik rozmyslné, aby nezahájily vyhlazovací boj proti socialistům. Neboť to, co nyní prožíváme, je jen jedna politická konjunktura, jejíž délky neznáme, a po které může přijít politická konjunktura opačná; není, jak víme, všech dnů konec. Bylo naší pýchou, že v revolučních letech popřevratových jsme neprodělávali krvavé třeštění s okolím. Naše originalita byla v mírnosti vnitřních bojů. Nyní zmocnilo se okolí třeštění jiné. Budeme mít dosti rozumu, abychom také od něho se separovali a počkali si na výsledek, jako jsme to už jednou učinili? Nesmíme se dát zmást konjunkturou revolverů a násilí. Šli jsme svou cestou, když v okolí vznikaly vlády rad. Tehdy vedli u nás socialisté. Nyní, když vedle vládnou Hitler a Dollfuss, musí mít naše občanské strany právě tolik rozhodnosti jít vlastní českou cestou. Mnohé si tím ušetříme.

literatura a umění

K. H. Hilar:

Proč jsem v Národním divadle ulekaný

(Hercově skývě bezpečnost — jeho práci klid.)

Na svůj nedávný článek o poměrech v Národním divadle dostali jsme již odpověď p. ředitele Lom-Mojžíše. Také tento článek uměleckého čefa činohry jest odpovědí na náš článek, zabývá se mimo to nejnovějšími redukcemi hereckých gází, které vzbudily nepokoj v celé veřejnosti, které osud Národního divadla není lhostejný. Vyslovili jsme ve svém článku domněni, že čef činohry, p. Hilar, žije ve stavu jakési ulekanosti, která jej zdržuje před tím, aby chránil umělecký ensembl před zbytečnými zásahy administrativy. Tento článek Hilarův přijímá toto téma. V příštím čísle odpovíme, jak jsme slíbili, na články obou divadelních funkcionářů současně.

Roku 1919 rozlukou vinohradské činohry s operetou přispěli jsme s herci činohry k založení samostatné velké pražské činohry; v kritických dnešních poměrech vidíme toto společné dílo ohroženo morálně i existenčně. Po pokusech s operetou a bulvární fraškou musí přijít Městské divadlo k poznání, že Komorní divadlo, jakožto základ pražské městské činohry, musí býti přebudováno. Nemůže se spokojovati pouhou bulvární tvorbou, musí býti postaveno na pevný umělecký základ přísné produkce umělecké.

Na druhé straně činoherní herectvo, které pracuje pro ústavy státně subvencované, svým neblahým spojením s osudem státního zaměstnání (tento poměr není dosud vyřešen: pokud jde o výhody státních zaměstnanců, nejsou členové divadel státně subvencovaných státními zaměstnanci, na druhé straně jsou zatěžováni všemi všeobecně platnými újmami státního zaměstnání) ztratilo svoji existenční jistotu. Jest nervově rozrušováno, od své umělecké povinnosti rozptylováno a stále novými existenčními újmami upoutáváno k vedlejším výdělkům ve filmu, radiu a k pohostinským hrám. Neboť herci nezůstane jeho gáže pro jeho soukromou potřebu jako ostatním státním zaměstnancům. Malé toaletní příspěvky nestačí na počet premiér a zvýšené společenské nároky obecního. Vedle těchto redukcí obecně platných přistupuje redukce osobní, zvy-

šuje se výkonná povinnost, když činohra opatřuje opeře náhradní dny opery (opera hraje sedmkrát týdně, činohra až jedenáctkrát). V nynější hospodářské tísní neměla činohra dosud možnosti nahraditi členy ztracené úmrtím nebo restrinkcí.

Tyto poměry rozrušují pracovní nadšení divadelních umělců, jichž tvůrčí elán jest oslabován pracovním přetížením, existenční nejistotou, která na umělce působí dvojnásob depresivně, ba i rozrušivě. Jest nutno uvážiti, že herec omezováním svých životních potřeb podvazuje i svou uměleckou tvořivost, zmenšuje svůj tvůrčí rozmach, snižuje zkrátka se svou životní úrovní i svou úroveň uměleckou. Inter arma silent musae. Ovšem s celým národem musí trpěti i herci. V těžké době sociální trpěti jest věcí občanské slušnosti. Dobří občané — a herci jsou dobrými občany — učiní vše, co mohou, aby v těchto těžkých dobách zvýšenými požadavky nezatěžovali stát.

Ale na druhé straně jest třeba uvážiti, že v těžkých existenčních dobách nelze udržovat výši a napětí velkých divadel jen přetěžováním umělců. Jest konečně na čase odstranit nejkřiklavější křivdy, vyjasnit pracovní poměry a právní postavení hercovo, chrániti jeho nervovou stabilitu, se kterou musí býti mocenskými kruhy jednáno mnohem blahovlnněji, než jest reglementování mechanické. Nikdo nebude pochybovat o nezbytnosti divadelní administrativy. V divadle musí být pořádek, ale i pak je obecně známo, že umělecky tvořící člověk má v sobě vedle občanských vlastností také zvýšenou citlivost. Mám divadelní zkušenost a nikoliv jen teoretickou, že určitá míra blahovůle divadelní administrativy jest nejlepším prostředkem divadelní vlády vůbec. Divadelní tvoření předpokládá nejen obecnou kázeň, ale i pěstování uměleckého nadšení, osobní víry v povolání, živění osobní ctižádostivosti, bez nichž divadlo není ve vyšším smyslu možno, není posvěcením, ale jest řemeslem, pouhým výdělečným řemeslem.

Přes nejtěžší krizi doby nesmí český herec ztratit své nadšení, víru v poslání svého umění, neboť nejkrásnějším rysem českého herce v dobách nejpohnutějších vždy bylo, že mohl spoléhat na svůj národ a naopak, že národ mohl v nejtěžších svých dobách spoléhat na své herce.

Ano, jsem ulekán, protože se bojím, aby vše to, co se dnes v pražském divadelnictví děje, nedusilo v herectvu činoherním umělecké nadšení. Musí-li být újmy, ano, necht jsou újmy, ale dejte nám klid a nechte nás pracovat tolik, kolik stačíme. Chci-li, aby slavík zpíval, nemohu uvést v nepořádek záležitost jeho zoubu. Mám dojem, že těžké divadelní situaci r. 1934 mohla by prospěti koncentrace všech hodnotných sil, spolupráce, zlepšení produkčních možností a dělba umělecké práce podle individualit, provozovišť i obecního. My na pražských divadlech překážíme jeden druhému: činohra opeře, která dnes v Praze administrativními výstupky v repertoiru nalezla zotavení, umělecký repertoír a klasická produkce repertoiru společenskému a konverzačnímu, komorní a avantgardní repertoír repertoiru lidovému. Rozdělte a tvořte!

Divadelní svět potřebuje nejen pořádek, ale i organizaci, blahovůli a lásku. Postavte každou sílu na její pravé místo, ale dříve než ji budete exploatovat, dejte jí pod nohy pevnou půdu. Osobnostmi umělecky pracujícími nelze zmítati při každé výplatě gází. Každý divadelní člověk je tak trochu „noli me tangere“. Chléb hercův v těžké době nemusí být mazaný máslem, ale má-li herec tvořit s nadšením, musí alespoň svůj suchý chléb mít

v klidu; neboť nervy hercovy, to nejcennější, co pro svoji existenci má, patří jeho obecnosti, nikoliv existenčním bojům. Divadelní práce bez nadšení jest jen neúčelné řemeslo.

Proto hlavním úkolem divadelní administrativy vedle občanského pořádku jest udržovati duchovní stabilitu ensemblu a chrániti jeho tvůrčí elán.

V ohni tvůrčí práce přejde i nejmrtvější deprese a ulekanost.

Otto Rádl:

Rozmluvy s divadelním revolucionářem

Mladý rybář.

Na studijní cestě z Ruska do Ruska, vedoucí přes několik evropských zemí, zastavil se Ervin Piscator v Praze. Jestliže jste si představovali tohoto divokého revolucionáře moderního evropského jevištního projevu jako typ s uměleckých barikád, pak vás překvapí takhle chlapecká tvář nesmírně živých očí, ty žensky jemné a křehké ruce, to živé mládí v kontrastu k vlasům, barvy „poivre et sel“, pepř a sůl, jak říkají Francouzi. Jestliže jste ho poznali dříve umělecky z jeho berlínských inscenací, vzniklých před desetiletím, budete v něm očekávat jednoho z útočníků „Sturmu a Drangu“ proti dnešní estetické kultuře, ale i v tom ho najdete jiného. Ervin Piscator, jemuž bylo v prosinci čtyřicet, stojí nad oním berlínským proklamátorem, manifestátorem, dramaturgem, režisérem a divadelním ředitelem jako nový člověk, jenž začal jiný život. Skoro se vám zdá, že mu zbylo k onomu berlínskému Piscatorovi, jenž bydlíval v nejmoderněji konstruktivně přepychovém, nejracionelněji luxusním a nejčastěji reprodukováném bytě, kus ironického odstupu. Začal znovu, podařilo se mu to, co bývá v kratších nebo delších epochách snem každého muže. Povede se to jednomu ze sta, ale Piscator měl štěstí: přišel o všechno a neměl se k čemu vracet, i manželství bylo zlikvidováno. Dokonce byli zlikvidováni i němečtí sociální demokraté, kteří viděli pro sebe nebezpečí v jeho přílišné pokrokovosti, když jim ještě patřily úřady, i jejich policejní ředitel, jenž přivedl jeho divadlo k pádu: a tak nezbyvá ani důvodu k nějakému hněvu vůči minulosti. Piscator, jenž se po dvou letech vrací ze Sovětského svazu na obhlídku po Evropě, má všechny důvody připadat si jako novorozený.

Tenhle potomek protestantských profesorů theologie ze severního Německa, kteří si před třemi sty lety přeložili své jméno z německého Fischer do latinského Piscator, zaměnil dogmatismus augsburských za dogmatismus marxistických, je však duch naprosto kritický, nenalhává si vítězství tam, kde jich není, posuzuje střizlivě Rusko i Evropu, formuluje všechny své názory s naprostou přesností, má hotovou odpověď na všechny otázky, posuzuje každé thema ve spojitosti s hospodářským a politickým pozadím, debatuje s naprostým klidem a velikou ochotou. V těch několika dnech, kdy jsme ho doprovázeli po pražských divadlech a kinech, dotkl se přibližně všech nejdůležitějších otázek dnešního umění a dnešní společnosti, které se pokusíme shrnout.

Začátečník.

V říšském německém divadle, bohatším na tvůrčí osobnosti než kterékoli jiné, se objevilo málo typů, u nichž by vývoj byl spjat s většími hmotnými obtížemi a divočejšími skoky hospodářskými, než byl Piscator. Odbyl si své herecké počátky na mnichovském Státním divadle u Kiliana (1913) a tři roky v zákopech na francouzské frontě. Po skončení války ho nalézáme na přední frontě nejradiálněji umělecké skupiny své

doby, u dadaistů po boku Georga Grosze. Ne na dlouho: záhy došel k názoru, že umění nemá v dnešní společnosti samo účelu v sobě, že se musí postavit buď přitakavě nebo odmítavě k dnešnímu řádu, že každý umělec dnes musí přiznati barvu a nestáti ve své tvorbě stranou mimo dobro a zlo. Divadlo ho lákalo nejvíc, ačkoli neměl nejmenšího úmyslu státi se režisérem. Dal se angažovati k Jessnerovi do Královce (1919), a teprve když nebyl spokojen s rázem tohoto divadelního umění, založil tu vlastní divadelní skupinu „Tribunál“, v níž byl uměleckým ředitelem a hercem. Teprve když došly hmotné prostředky, ujal se sám režie, z úsporných důvodů. Noviny na celém světě drží vždycky s většinou, a Piscator se dopustil hlouposti, že se se všemi novinami, které se postavily proti němu, pustil do divoké kampaně. Noviny vždycky mají poslední slovo, Piscator udělal první ze svých úpadků a odjel z Královce. Tak si prošlapal své začátečnické střevíce a naučil se znát, že divadlo znamená rvát se. Od té doby se rval. Prošel v crescendo a decrescendu vývoj od malé skupiny kočovného politického divadla až k obrovským inscenacím na velkém divadle, a zase nazpět, na periferii, k dělnickému kolektivu.

Na rozdíl ode všeho, co se později všude jinde vydávalo za divadlo „konstruktivní“ a „piscatorovské“ a co zakrývalo vnitřní chudobu sensačností nezvyklých inscenací z nahých latí, závěsů z pytlů a reflektorů, byl Piscator ve svých inscenacích vždycky člověk tvůrčí a skutečně básnivý. Byl současně revolučnější i lidštější, než všichni „piscatorovci“, a jeho divadelní sloh, projev, jenž se vyvinul samostatně a nezávisle na ruských vzorech, vyznačoval se také vždycky živou silou a smyslem pro aktuálnost. Poznali jsme u nás z některých inscenací avantgardních amatérských scén, zejména u Honzla a Frejky, spíše onen artism „osvobozeného divadla“ Tairova, onen uhlazený stylism, jemuž se Piscator právě vždycky vyhýbal. On nechtěl dělati divadlo jako slohový experiment nebo jako podívanou pro literární snobistické publikum, nýbrž divadlo, jež soudí svou dobu, útočí na ni a proměňuje ji. Tedy aktuální a politické divadlo, jaké jsme měli v našem divadelním vývoji jen dvakrát: v jeho prvních počátcích ve Stavovském divadle minulého století, a v boji o nacionální uvědomení za světové války.

Na oficiálních scénách.

První období Piscatorovy tvorby představují malé a nezávislé dělnické scény na berlínských periferiích (1920). V době, kdy Hilar stál u nás na vrcholu své tvorby, kdy vstoupil do Národního divadla „Koriolanem“ a chystal „Eduarda VII.“, „Balladynu“, „Královnu Kristinu“, kočoval Piscator po malých sálech a podíil se svým proletářským divadlem a v náznakovém slohu „agitropů“ hrál realistické divadlo Gorkého „Nepřátel“ nebo Jungových „Lidů jedů“, putoval s revu „Roter Rummel“, a když mu sociálně demokratický policejní president odňal koncesi, hrál dále bez koncese a ilegálně. Byly tehdy v Německu hezké doby inflační, v nichž se v jediném dnu nabývala jmění a z jiných se stávali žebráci. Piscator využil příležitosti: koupil si vlastní divadlo. Sehnal na potřebné tři miliony inflačních marek jeden milion v hotovosti, převzal divadlo, a několik dní později zaplatil zbývající dva miliony, strživ je za staré roury ústředního topení, které z koupeného divadla vytrhal a prodal. Umělecky tu v dokonalejších poměrech jevištních pokračuje jeho vývoj ve slohu „socialistického realismu“. Hraje Gorkého „Měšťák y“, Tolstého „Vládu t m y“, a jako největší úspěch „Příjeden“ od Romaina Rollanda. Finanční krach, bratři Rottrové převzali scénu, za jejich režimu inscenoval ještě Piscator Gogolova „Revisora“ v civilu; ředitelé totiž nechtěli platit historické kostymy. Piscator však na sebe již strhl pozornost. Mezi berlínskými divadelními kri-

tiky stal se jeho hlasatelem zejména Herbert Ihering, sociálně nejradiálnější divadelní teoretik (a dnes stejně radikální hlasatel hitlerismu na scéně. Časy se mění).

Piscator byl povolán za režiséra do berlínské Volksbühne. V inscenaci Gorkého „Na dně“, Leonhardových „Plachet na obzoru“, ve hrách Alphonse Paqueta „Povodeň“ a „Prapory“, v Lunačarského „Osvobozeném donu Quijotovi“, v Jossově „Neradostném městě“ (v Mnichově) a v Ehmově-Welckově „Bouři na d Gotskem“ proměňoval se jeho divadelní výraz do formy epického dramatu simultánně na scéně zobrazovaného, užil již filmu na jevišti a vykládal příběh politicky. Zejména příběh o pirátech na gotském ostrově vyvolal veliké bouře. Líčil se tu život chudých rybářů, kteří od mimojedoucích lodí vybírali dávky pro potřeby své komuny; když to nešlo dobrovolně, užili i násilí, ale každou kořist mezi sebou ve svém kolektivním státě dělili. Vedl je Asmus, leninský typ. Typickou pro Piscatorův politický výklad příběhu je právě závěrečná svěna ve formě filmu, v níž tento Asmus, hrající v masce Lenina, se ukazuje průběhem míjejících věků v proměnných kostýmech, až nakonec je Leninem samotným, jenž kráčí kupředu dějinami. Hrdina je stat, ale meč reakce klesá a rudá hvězda stoupá. To bylo trochu příliš pro oficiální Volkstheater: Piscator také z opatrnosti film při generální zkoušce neukázal a předvedl jej teprve při premiéře. Vyvolalo to sice bouřlivý aplaus, ale znamenalo to i konec Piscatorovy činnosti na tomto divadle. Obrovská protestní schůze, na níž mluvil Jessner, Karl Heinz Martin, kritika, divoká diskuse, novinářská kampaň, všechno to udělalo z Piscatora hrdinu dne. Jessner mu sice s největšími obtížemi a po přemnohém odkládání vymohl režii Schillerových „Loupežníků“ ve Státním divadle, nehledě k tomu, že tím otrásl své vlastní postavení: Piscator však již zúčtoval s oficiálními scénami a byl připraven na své třetí, velké období. (1926.)

Vrchol.

V tomto období rozbil dosavadní formu divadla, smísl hlediště s jevištěm, diváka strhl k spoluakci na scéně. Inscenuje nejprve v divadle pět tisíc, v Grosses Schauspielhaus, aktuální hru „Přes to přese všechno“ (Trotz alledem) o smrti Liebknechtově a Luxemburgově, úžasný účinek silně realistického divadla, umocněného k nebývalým dramatickým účinkům v obrovském amfiteatru, v němž scéna tvořila organickou architektonickou součást vpadaající do duté koule hlediště. A pak přešel do svého divadla v Nollendorfstrasse, kde vyvrcholil svou dráhu divadelní v obrovských inscenacích sociálních revuí.

„Hopla, žijeme“ od Ernsta Tollera se stavbami Traugota Müllera bylo současně velkoměstskou baladou, sociální satyrrou i groteskou na politickou přítomnost. Hrál se bez přestávky, děj byl rozložen do různých oddílů složité konstrukce, ilusivní scéna byla odstraněna, k výrazovým prostředkům byl přibrán film, jenž převzal úlohu klasického chóru, glosujícího hlavní děj a dodávajícího mu všeobecnou platnost. Svou druhou hru „Rasputin“ dal si napsat spisovatelským kolektivem v čele s Bélou Balaszem, Leonem Laniou a Arthurem Hollitscherem, a připsal si k jejich dílu ještě 19 scén svých. Hra se odehrávala bez paus jako nedělitelný celek na kulovitém jevišti, film opět udával historickou perspektivu, zejména ve scéně, v níž ukazoval tři století carismu na Rusi: caři, popi, vězení, vzpoury, chlast, caři, popi, vzpoury, vodka. — Haškova „Švejk“ si dramatisoval Piscator sám, románovému vyprávění byla opět dána historická perspektiva celého Rakousko-Uherska v satyricky přehnaných filmových scénách, promítaných vzadu na obrovské plátno. Novým elementem je užití „běžícího pásu“, pohyblivého pásma podlahy, jenž umožnil podat scény pochodu lidí a pochodujičho

vojska. Titulní roli chtěl Piscator zprvu obsadit Vlastou Burianem, jenž však odmítl, poněvadž nepokládal Švejka za svůj typ. Švejka pak vytvořil Pallenberg. — Další hra byla satyrrou na veliký světový kapitalismus olejářský: „Konjunktura“ měla ústředním hrdinou Lincolna Trebitsche, hraného Curtem Boistem. Poslední velkou insenací Piscatorovou v divadle na Nollendorfském náměstí byl „Kupec berlínský“ od Waltera Mehringa s filmovými vložkami Alexe Strassera. Zde byl již celý epický příběh uveden do ustavičného kolotavého pohybu, scénický projev byl spojen s chóry a podložen skvělou hudbou, na scéně se otáčely obrovské mostní konstrukce, traversy, přesunovaly se davy herců. Inscenace spadala již do doby silné reakce a Piscator byl vystavován stále větším útokům. Přecházel právě vrchol svých vnějších možností.

To, co v této době Piscator přinášel, bylo financováno velkokapitalistou Lutzem-Katzenellebogenem, a bylo scénou fantastických finančních možností: před žádným sebevětším mrháním peněz na nejnákladnější výpravy nemusil se zastavovatí tento režisér. Nemýlil by se docela, kdo by této Piscatorově epoše vytýkal, že vedle třídního umění byla také snobistickým divadlem, že dělala revolučnost i pro pobavení bohatých snobů a za jejich vlastní peníze. Fantasticky nákladné inscenace si nezadaly s fantasticky vysokým vstupným. Mělo to, soudě podle dvou představení, které jsme osobně viděli, ráz plakátu, propagandistický náter byl pouze v povrchu, všechno bylo vypočteno na zevnější účinek, oslňovalo se. Spolupracovali tu nejlepší technici a umělci, občas také skvělí herci, celek byl obrovským pohyblivým scénickým aparátem. Není tu dosti možno mluvit o kolektivním projevu: Piscator byl star všech těchto představení a kolem něho se také točil celý úspěch. Byla to z části také inflační záležitost porevolučního Německa, v němž si bohatí lidé dávali hráti požívanou na světovou revoluci v neškodné a nezávazné formě. To však bylo zcela v programu divadla tohoto rázu.

Na periferii.

S pádem tohoto divadla obrovského formátu našel však Piscator znovu cestu k vnitřnímu uměleckému projevu, začal své čtvrté období. Při jeho velikých inscenacích, které musily mítí nutně ráz plakátu a při obrovském rozsahu své látky musily se omezití na schematicnost, se mu vytýkalo, že neumí pracovatí s hercem a dosahovatí intimních účinků psychologických. Vyvrátil tuto výtku již při jedné ze svých inscenací pro divadlo v ul. Královéhradecké, při Sherwoodově hře „Riv alové“ ve zpracování Zuckmayerově, v níž ukázal herecky nejskvělejší představení. Potlačení hereckých a komediantských prvků v jeho dřívějších hrách však bylo také z valné míry úmyslné; tlumil jejich výkony a vedl je k civilnímu realismu, odstraňoval všechno falešně patetické a teatrální, zvyšoval dramatický účinek zdůrazněním velikých linií role a potlačováním všech detailů. Ve svém posledním období, které ho přivedlo zase ven z centra do dělnické čtvrti divadla Wallnerova, se Piscator koncentroval daleko větší měrou na režii hereckého výkonu. Jeho provedení „Paragraf 218“ od Friedricha Wolfa přivedlo ho skoro až k mezím, v nichž se mísí hlediště a jeviště v jediný debatní sál, tak, jak to dělá v Moskvě dnes Ochlopkov: jedna ze scén filmu, při níž se diskutuje o základní otázce hry, otázce vyhnání plodu, byla vložena do hlediště a podařilo se při ní samotné obecenstvo strhnoutí k debatě. Hra byla nastudována s nejprostšími technickými prostředky a kočovala po celé říši, hrála se více než 400krát. Po ní inscenoval Piscator ještě Plivierův román „Císarovi kuliové“ v divadle Lessingově a opět v divadle Wallnerově hru dra Friedricha Wolfa: „Taj-Yang se prouží“. V této dosáhl smíšení hlediště s jevištěm jiným způsobem: nebylo opony, na scéně stály jen stoly z šaten herců, herci přišli přes hlediště na scénu, bavili se o denních

aktualitách, při tom se převlékali a přeličovali, pomalu se jejich tváře měnily v čínské, mluvili však dále o politických otázkách, které již začínaly býti součástí hry. Tu začal organicky samotný děj, jenž se rozvíjel až do závěrečné scény, v níž hrdina hry, čínský národní socialista, spáchá sebevraždu, když se přesvědčil, že vlastně celý život sloužil kapitálu. Vidíme jeho pohřeb, vlevo stojí řada dělníků, vpravo vojsko a kapitalisté, mezi nimi je nesena rakev. Rakev padne na zem a rozsype se, je prázdná, a herec, jenž hrál hlavní roli, přichází na rampu, aby mluvil závěrečná slova: fiktivní realita jevištního času a prostoru přechází zase do skutečnosti naší, propast mezi hledištěm a jevištěm je naprosto překlenuta. Byla to poslední berlínská inscenace Piscatorova.

Roku 1932 odjel Ervin Piscator do Sovětského Ruska: cítil, že jeho práce v Německu je v této epoše skončena. Změna režimu, k níž došlo počátkem dalšího roku, dokázala, že měl pravdu: všechno, čeho se během desetiletí dopracovalo německé moderní divadlo, bylo rázem zničeno. Piscatorovou osobní zásluhou na tomto obnovení divadla je provedení důkazu, že je možno dělati divadlo také jiné, než je předvádění literárních dramát o třech nebo pěti aktech, že je možno vnést na scénu množství nových a časových prostředků výrazových a novým způsobem je kombinovati, že je možno na divadle proniknouti blíže k obecnstvu a stupňovati pro diváka intenzitu jeho jevištního prožití. Dovedl to ukázati jednou se vši nákladností nové účelně dekorativní pompy, jindy zase docela bez vnějších prostředků, skoro bez rekvizit, s pouhými jevištními náznaky, ve skutečných kolektivních divadlech, určených dělnickému divákovi. To, k čemu položil základy, vyvíjelo se pak organicky v nesčetných propagačně politických divadlech dále.

Piscator v zemi sovětů.

Piscator zatím stanul v novém světě sovětů. Začíná se druhá epocha jeho příběhu, uprostřed divadelní zeměpar excellence. Rusko bývalo zamilováno do divadla odevždy, divadla studentská a diletantská bývala vášnivě hrána i navštěvována, kdekdo cítil v sobě herecký talent, a zdá se, že jej skutečně kdekdo také měl. Divadelní vášně se po revoluci v dělnickém státě spíše ještě rozrostla, každá továrna, každý kolchoz má svou scénu. Stane se vám, že jedete daleko od Moskvy, uprostřed lesa přijdete na továrnu, která byla nově vystavěna a při níž si postavili dělníci řady nových domů: můžete na to vzít jed, že mají své divadlo, ne-li divadla dvě. A při tom se nespokojí pouhým diletantismem: zvou si profesionální herce a režiséry, sledují jejich kursy, procházejí školením, a na jejich představení vidíte skutečné umělce, akrobaty i artysty. Často se stává, že se od svého průmyslového podniku oddělí a stanou samostatným divadlem. Tato divadelní horečka se vysvětluje potřebou po vytržení z běžného života, potřebou po romantice, která nachází nejsnazší ukončení právě divadlem. Bytová nouze byla již z valné části potlačena, ale přepych v bydlení si není přece jen možno dovolit, soukromé nákupy knih jsou obtížné, protože milionové spotřebě, jež se stále mnohonásobňuje, zatím co dříve byl všude na venku analfabetismus, nemohou tiskárny dosud plně postačiti. Stejně je tomu i s gramofonovými deskami nebo jiným druhem přepychu. Zbývá tedy divadlo, na něž se lidé vrhají s celou vášnivostí, na venku i ve velkých městech.

Vstupenky do divadel se platí, a přece se nestane, že by člověk kdy spatřil divadlo, v němž některé místo zbylo neobsazeno. Divadlo je umění reprezentativní, je nejdokonalejší, pracuje s mistrovskými ensembly hereckými a režisérskými. Samotná Moskva má dnes taková divadla, že by každý divadelní ředitel světově orientovaný měl dnes jezdit na několik týdnů každoročně do Moskvy. Slavné německé divadlo je v rozvratu, ve Francii se dělá málo dobrého divadla a ještě

méně moderního divadla, kde tedy ještě hledat dobré divadlo? Naprostý propagandism divadelních představení z doby prvních let svazu už také přestal, komsomolci a komsomolky na debatách již důrazně akcentují: nechceme hry černobílé, v nichž je jenom světlo a jenom stín, chceme také umění odstíněné. Všude je patrné úsilí po stylu, zdůrazňuje se opět forma. Ve státě, v němž bylo dosaženo politické totality, není již třeba zdůrazňovati jen obsah a znovu obsah. Je na čase starat se zase o krásu. Sověty podporují tohle hnutí v celém životě: vychovávají obecnstvo k tomu, aby při nákupu zboží požadovalo kvalitu, aby akcentovalo vkusnost a zušlechťení požadovaných výrobků, a odmítalo odpadky a kusy méněcenné nebo znehodnocené. Noviny jsou nabádány, aby vychovávaly obecnstvo k tomu, aby bylo náročné a vybíravé, zavádějí se dokonce módní přehlídky, látky stávají se lepší, jemnější, vkusnější. Fantastický účinek v tomto směru mělo loni na podzim otevření velkého magazínu v Moskvě, v němž se prodává pouze zboží, zhotovené v Rusku.

Umění, které je zase umění.

Toto volání po stylu se ukázalo i v umění. Jeden z nejvýznamnějších příkladů: Meyerhold inscenoval Dumasovu „Dámu s kamelii“ v dokonalém, naprosto uhlazeném, hereckém provedení, formálně dokonalá inscenace, vypočítaná jenom na účinek estetický, jímž se její režisér blíží ke stylu Stanislavského, od něhož jednou vyšel. Stejně zajímavá, jako toto představení byla i diskuse, která se o ní rozpředla. Bylo debatováno o otázce umění pro umění, v níž se ukázaly dva tábory: první, jenž tvrdil, že umění bez zdůraznění třídního boje patří teprve do beztřídní společnosti budoucnosti a druhý, že ještě není možno ukazovati hru s tak nápadnými sociálními protiklady a neodsouditi je. Druzí naproti tomu zdůrazňovali potřebu krásy, ideových odstínů, ideálu formální a estetické dokonalosti, přebírající Lunačarského pojem „umění hellenistického“, který dnes po šestnácti letech trvání a rozvoje Svazu je možno již uplatnit.

Také Stanislavský dělá dále divadlo ve své staré tradici: neuvěřitelně mistrovské divadlo: viděti u něho nastudování Gorkého „Na dně“ po třiceti letech, hrané ve stejném provedení a se stejným hlavním představitelům jako tehdy, a při tom představení naprosto svěží a jako nové, to je jeden z největších divadelních zážitků, jaký je si možno představit. Nejaktuálnější divadlo má v Moskvě Vachtangov, jenž přinesl skvělé představení Shakespearova „Hamleta“. Hraje tento příběh dvorské intriky v docela novém pojetí, zdůraznil v Hamletovi mladého intelektuála, jenž se vrací právě ze studií ve Wittenberku, ukazuje ho jako komedianta a mystifikátora, jenž scénu s duchem na hradbách jen celou inscenuje, aby svého strýce usvědčil, a sám vystupuje v masce svého zabitého otce. Nově pojal také Ofelii, jako zcela obyčejnou holku, která pije, která své náměsíční věty říká prostě v opilství a opilá také spadne do potoka.

V poslední době se také rozvíjí ruská hudba, jež zůstala ve srovnání s jinými uměleckými druhy poměrně pozadu. Nesmíme zapominati, že v Rusku docela chybí umělecká epocha dadaismu, kubismu, futurismu, jež měla v moderní hudbě veliký vliv na uvolnění starých forem. Jazz, atonalita, užití kofonií, to všechno je v Rusku věci neznámou. Jazz byl dlouho odsouzen a teprve v poslední době byl připuštěn: byl posuzován jako umění úpadkové a čistě měšťácké, dokud nebylo vyvinutého průmyslu, nebylo pozorováno, že jazz je také vnesením průmyslového rytmu do nové hudby. Z evropské hudby je zejména znám a uznáván Eisler se svými písněmi, jeho „Píseň Kominterny“ nebo píseň „Sedláci, zvedněte pušky“ se dokonce zpívá na ulicích. Také Uher Szabo je mnoho uváděn, oblíben jen i Kurt Weill, jehož Žebráckou operu nastudoval Tairov.

A film.

Otázali jsme se Ervina Piscatora, jak dalece existuje v Sovětském svazu volnost umělecké kritiky, a jak dalece jsou reprezentanti ruského umění posuzováni jako nedotknutelní. (Tahle otázka může totiž neobyčejně zajímat naše komunisty, pro něž je všechno, co přichází ze Sovětska, naprosto tabu, vrchol dokonalosti a je zahaleno posvátnou nedotknutelností: jako třeba režisér S. M. Eisenstein. Analytická studie jeho uměleckého charakteru, kterou jsme mu věnovali na těchto stránkách před čtrnácti dny, je totiž naplnila slepým vztekem, v něm nám vynadali reakcionářských měšťáků. Nepokusili se sice ani v nejmenším něco z naší charakteristiky vyvrátiti, omezili se na konstatování, že Upton Sinclair je nějak podezřelý socialista. Zdá se nám, že podobné radostné dívání se s klapkami na očích, které vášnivě propagují tak zvaní kritici našich komunistů, je jejich docela individuální vášní, a proto nás mohla jen potěšiti odpověď Piscatorova):

„Nikdo z umělců není nedotknutelný. Všechny sovětské noviny, jak se o tom můžete i zde přesvědčiti, podporují nejširší míru kritické volnosti. Možnost kritisovat v novinách má nejen jeden stálý kritik, nýbrž i kdokoli druhý, kdo s jeho kritikou nesouhlasil, má možnost otisknouti kritiku druhou. Všimněte si, že o většině významných představení nebo filmů bývá v sovětských novinách otiskováno kritik několik po sobě a to protichůdných, od různých autorů. Nikdo není nedotknutelný, ani Eisenstein se nevyhýbal kritice a byl i v Rusku často prudce kritisován.“

Piscator je ostatně také téhož názoru, že velké období zvukové dokonalosti a v níž hlavní věcí byla práce režisérova zůstává ještě na principech produkce němé, jež dosáhla takové dokonalosti a v níž hlavní věcí byla práce režisérova s hotovým filmovým materiálem, v níž všechno byla montáž a střih. Zvukový film je především umění pracující s hercem, jež přistoupil jako element spolutvůrčí, jenž už není pouhým materiálem: jakmile počal mluvit, je třeba počítati s kontinuitou jeho výkonu, a režisér už nemůže libovolně scénu, původně určenou pro počátek filmu, střihem prostě přemístiti na jeho konec.

Největší ruští režiséři dosud nepřinesli svých velikých filmů zvukových, protože nemají dosud k dispozici filmových hereckých ensemblů, bez nichž napříště už nebude možno tvořiti filmy. Film musí nyní vznikat v podobné příznivé izolaci, jakou má divadlo se svými zkouškami na jevišti. Film nemůže vzniknouti tím, že se angažuje několik herců z různých konců různých divadel s různými styly: je třeba ensemblu, sehraného, sladěného, umělecky jednotného. Proto když Piscator počal pracovati na svém prvním ruském filmu, na zpracování románu Anny Seghersové „V pouhých rybářích na sv. Barbore“, jehož filmový titul je „Poslední krok“, přistoupil především k vytvoření ensemblu a začal s ním zkoušeti. Zvukový a mluvený film se může zroditi jen ze zkoušek, z mnoha zkoušek, k čemuž má ideální podmínky právě Rusko.

Na ty mají ostatně ruští režiséři dosti kdy. Není nic výjimečného, zkouší-li divadlo svou hru po celý rok, nebo pracuje-li režisér půldruhého roku na jednom filmu. V mnoha ruských filmech se stala totiž režisérova práce se střihem filmu vlastním účelem, což vneslo do mnohých ruských filmů známku určitého artismu. Zdá se, že je spíše zapotřebí, aby se nyní ruský film také učil vyráběti filmy rychle, třebaže méně virtuosní. Není to ovšem snadné, protože v Rusku je poměr ke každé filmové otázce nesmírně vážný, každý námět představuje problém, není vůbec možnosti zhotoviti nějaký film jen tak po evropsku, vzíti trochu lásky a trochu romantiky, Rusům se přiči použití aeroplánu nebo jiného technického zařízení pouze

k vyvolání určité sensace. Zdá se jim k tomu věci přespříliš vážnou. Proto je velice nesnadné nalézt vhodnou náměť, jež by vyhovovala i po stránce ideologické, a jež by současně obsahovala dosti dramatického napětí. Další obtíž ruského filmového režiséra je, že film je u největších herců posuzován stále jako periferní umění jejich hlavní činností, která je zcela uspokojuje a skýtá jim možnost nerušené a dokonalé studijní práce, je divadlo. Divadlo stojí uprostřed sovětského života, divadlo je vrcholem jeho umění, a okolnost, že největší propagandu pro Rusko udělaly ruské filmy jako Eisensteinův „Potěmkin“, Pudovkinova „Matka“ nebo Ekkova „Cesta do života“, není dosti doceněna. Film se proto nemůže rozvíjeti ve své zvukové formě tak rychle, jak by si bylo přáti: sovětský zvukový film stojí stále ještě na období přechodu, v ruské filmové tvorbě se ještě neskončila přestávka, oddělující staré období od nového.

Piscator po půldruhém roce práce v jižním Rusku a v Moskvě dokončil nyní svůj „Poslední krok“, který patrně zanedlouho spatříme i u nás. Film dosáhl při předvedení velkého úspěchu, a můžeme očekávati, při pracovní soustavnosti, kterou známe u jeho režiséra, a při jeho smyslu pro vytvoření nového stylu, že se stane jedním z významných činů nové ruské produkce. O dalších plánech tohoto slavného debutanta víme jenom to, že se chystá na podzim natočiti v Rusku velký film proti válce, jímž se bude dále rozvíjeti mládí jeho druhého uměleckého života, mládí jednoho z těch mála šťastných, kterým se podařilo začít docela znovu.

doba a lidé

Hugo Siebenschein:

Emigrant Heine

V. Příbuzní a protichůdci.

Emigrantský typ Heinův charakterisuje odumírání kořenů, zasazených do půdy a rozbujení tkáně, postupující vrstvami společnosti. Mnoho společného s ním, ale i mnoho znaků odlišných má Jean Jacques Rousseau. I on byl velkoměšťan, i on stál u hrobu společenského pořádku, který teoreticky potíral, ačkoli se ho prakticky nedovedl vzdát, ač větší měrou než Heine a bezprostředněji se zasloužil o jeho pád.

Ženevský kalvinista a katolický konvertita, brzy nato zase protestantský emigrant Rousseau podkopával stavovský společenský řád, jehož znovuzřízení na národnostní základně je dernier cri našich dnů. Již v jeho hledání a tápání náboženském vidím symbol vrozené příslušnosti k světové emigraci. Případ Rousseauův je arci složitý. Již tím, že subjektivní lyrismus evropského lidstva od konce XVIII. stol. až po naše dny jak v poesii, tak v hudbě, jak v architektuře a v malířství, tak v politice a v hospodářství, má nesmazatelné stopy jeho ducha. Kdybychom z vývoje evropských věcí škrtli Rousseaua, musili bychom z evropské kultury vyloučit nejednu složku a tradici, započatou roku 1750 vydáním jeho Discours sur les lettres et les arts. Již stará Ženeva, z níž pochází Jean Jacques, syn hodináře a tanečního mistra, je emigrantská půda od pronásledování hugenotů a v jeho žilách je emigrantská krev. Co ho s Heinem pojí a co ho od něho dělí, je rozmanité a pestré. Jeho příslušnost k měšťskému typu je zacloněna lyrickou láskou k přírodě a zastřena vědomým i nevědomým nedostatkem bezprostřednosti. Jeho životopisci shodně zdůrazňují účinek, kterým naň působilo město od silně rustikálních

Švýcar odlišné kulturou obyvatelstva většinou řemeslnického, obchodního, učenického a finančně politického. Dualismus, který charakterizuje vynikající Švýcarsko všech dob, bývá u synů republiky Kalvíny obzvláště patrný; souběžná příslušnost k půdě na jedné straně, k francouzskému nebo německému národu na straně druhé. Také Rousseau je jednak Švýcar, jednak Francouz, a tuto jeho dvojí příslušnost prohlubuje a stupňuje kontrast katolicko-kalvínský. To jsou prvky osobnosti, kterým Wassermann říkával osudové. To jsou predispozice pro rozchod s domovem, pro osud emigranta. I víme-li o tuláckém rysu jeho povahy, o jeho stihomamu a o ostatních důvodech jeho neklidu, jsou Rousseauova stěhování a jeho život látkou pro náš problém. Ze zámku Montmorency, v němž užíval pohostinství a ochrany mocného duc de Luxembourg a jeho choti, zahnal jej neporovnatelný a rozrušující úspěch děl *Nouvelle Héloïse*, *Contrat social*, *Émil*. Ohrožen na svobodě a na životě, prchá, na útěku zřejmě podporován úřady, do Yverdonu. Yverdon v kantonu Vaud nebyl pro Rousseaua méně vyhnanstvím než Francie, leda snad poměrně neutrální a poměrně bezpečný asyl. V této chvíli započíná Rousseauův urputný zápas s velkým odpůrcem Voltairem, usazeným ve Ferney, a republiky bernská i ženevská naň vydávají zatykač. Rousseau tentokrát prchá do hrabství Neuchâtel a je vlídně přijat. Boj jeho odpůrců a přívrženců se vášnivě stupňuje, neboť jeho knihy a myšlenky tou měrou zaujaly svět, že pařížští nakladatelé nestačí vyhovět poptávce a že se za jejich půjčení na hodinu platí dvanáct sous. Rousseau se těchto bojů nikdy nevzdával a leckdy přiléval oleje do ohně, na příklad tím, že se po svém návratu do protestantské církve zřekl občanských práv a způsobil tím rodnému městu obtíž a příkoří evropského ohlasu. Bojovný spis *Lettres écrites de la montagne*, odpovídající na obžalobu obsaženou v *Lettres écrites de la campagne*, roztržku vyvrcholil, neboť spisovatel vyzval někdejší spoluobčany k povstání proti tyranské aristokracii, bezohledně odhaliv skutečnou povahu zdánlivě demokratické správy města Ženevy. Jeho odpůrci navzájem měli dosti vlivu a v jeho knihách nebyl nedostatek takových míst, před jejichž důsledky bylo lze varovat i držitele moci, i spořádané občany. Protestantští kněží kantonu neuchâtelského protestovali proti vydávání jeho spisů a zbožní občané tiché obce, kteří hosta do této chvíle vroucně milovali, cítili se náhle pohoršeni naukami, které neznali. Když mu vytloukli a vystříleli okna, nezbyvalo než stěhovat se i odtud. My arci víme, jak ti poštvání malorolníci měli pravdu a co je v Rousseauově díle převratných sil.

Po tolikerém rozrušení poskytl hlubokého klidu a téměř mystické rozkoše z něho ostrůvek Sv. Petr. Pohoda potrvála pouhých šest neděl. Ale záležela v tom, že vyhnanec den co den trhal vyzrálé ovoce s prohýbajících se ovocných stromů, že se po celé hodiny v tichém člunu houpal na slunci, že botanisoval v lese a v polích, nechytal-li ryby. Město Bern nepovolilo básníkovi doživotní pobyt, doživotní vězení na tomto ostrůvku, a Rousseauovi nezbyvá než utéci přes Basilej do Alsaska. Pouhý výpočet dalších emigrací, pobyt v Anglii u filosofa Huma 1766, v Dauphiné 1768, v Paříži 1770 a později v Ermenonville nás v té psotě již ani tolik nepřekvapí, jako Rousseauova emigrace posmrtná. Jak jinak nazvat skutečnost, že kletby a klatby, které ho štvaly životem, ani jeho tělesným pozůstatkům nedopřály klidu? Jeho poslední příznivec a ochránce marquis de Girardin, v jehož zahradním domku do konce svého života žil básník

knih *Confessions* a *Rêveries du promeneur solitaire*, pohřbil jej třetího července 1778 na topolovém ostrůvku svého zámeckého rybníčku. Ale již 27. srpna 1791 rozhodne Assemblée Constituante exhumaci a ubohý Rousseau je brzy nato pohřben po druhé, tentokrát v Pantheonu vedle svého úhlavního nepřítele Voltaira. Tomuto stavu se Rousseauovy kosti vzepřely: neznámí dobrodruhovité protirevoluce z r. 1814 rakve vypáčili a tělesné pozůstatky obou revolucionářů hodili někam na smetiště. Jejich zásluhou skončil mrtvý Rousseau mimo hrob, a tak dovršil osud emigranta.

Právě to měšťanství, zakotvené spíš v ruchu ulic než v půdě, jímž je Rousseau tolik příbuzný s Heinem, dalo vznik jeho lásce k přírodě, která ve formě wertherismu vznikla světovou literaturou a byla složkou vývoje evropského lidstva. Řekli jsme, že Heine prochází přírodou jako tulák, turista, letní host, že s ní nemá činného kontaktu. Rousseau prochází přírodou méně nedělně: je vážný botanik a ani jako zahradník není diletant. K jeho nejdražším skvostům patří herbář a životem rostlin hluboko, důvěrně vidí do života. Jedinou okolností byly básnickovy emigrace laskavé: trávil je v zahradách. Nepřítel bohatství, odpůrce feudálního společenského řádu, první demokrat, první povědomý proletář, nesmlouvavý odpůrce rodových práv, je chován a hýčkán a rozmazlován rodinami d'Épinay, de Houdetot, Luxembourg, Girardin, obývá je jejich zámky a pavilony, v nejdůvěrnějším styku s hostiteli, v nekonečných ideových sporech s šlechtickými ochránci. Připomeňme si případ Heineův. Nazvali jsme německého básníka mistrem společenského styku. Pro svou bystrou bezohlednost, za svůj nevybíravý vtip, přes své urážky a poznámky byl Heine vyhledáván a dodával lesku vybrané pařížské společnosti. Rousseau to s nikým nevydržel a s Rousseauem nikdo. Kdežto Heine byl zábavný i tam, kde urážel a křivdil, byl prý Rousseau nesnesitelný neustálým a neústupným moralisováním. Heine tedy kolem sebe soustřeďoval společnost, protože byl osobnost, s Rousseauem debatovali, ač byl osobností.

Heinovým a Rousseauovým domovem nebylo místo a nebyla země, jejich domovem byla sociální vrstva; její duchové prostředí, nikoli její majetek. Podíváme-li se do raného středověku, setkáme se s tvůrcem, který nejen učinil poesii navěky součástí lidského života, ale který také vytvořil heroický typ bezzemka milujícího půdu, na které nesmí sklonit hlavu. Genius loci býval u starých národů váženým a mocným božstvem, ba lze říci, že antičtí bohové byli nejobávanější a všemohoucí, dokud nepřestali být geniemi loci; s panhelénskou oficiální státní platností pozbyvali vsudypřítomnosti a věřících. Tak žil genius loci Florencie. A tak jím byl naplněn Dante. Musí odejít z domova, ale neodnáší si jej na patách, jak činili Heine a Rousseau. Emigroval a od té chvíle je kající a asketa, který na bohatých dvorech knížecích ztýraně a plaše žije svému dílu. Dante není důvěrný ani k těm, kdo jej živí a hostí. Ale v čem, tážeme se, záleží Dantova emigrace? Proč proň mimo Florencii každý příbytek byl poustevnou? Co zpětrhalo básníkův vztah k lidem a časem k životu vůbec? Vždyť zůstal v okruhu své rodné řeči, třebaže dolce parlare jeho jemný sluch nerozlučně spojoval s vlnami Arna. Úchylky jazykové v severní Itálii byly nepochybně jen dialektické a nepřekážely dorozumění. Ani kulturní předěly nebyly velké. Spokojme se tím, že vezmeme na vědomí: Florencie byla Dantovi víc než pouhé rodiště. Byla mu božstvem, které v ghibelinském smyslu obsahovalo celou

Itálii. Dante byl mimo Florencii emigrant, jako ve Spartě nebo v Korintu byl asi psancem Athéňan. Dante naplňuje po samý okraj formuli takového emigrantského typu, jemuž nevyhladitelná láska k domovu také na městské půdě, také bez nejmenší souvislosti majetkové naplňuje srdce. Pro výklad tohoto typu si půjdeme níž do Itálie a ještě dál do minulosti.

Emigrant Hanibal byl syn emigranta Hamilkara. Otec Hamilkar přes korupci a rozvrat v Kartagině, z vlastní síly, spíš jako posel boží, než jako vyslanec své vlasti, dobyl na Iberském poloostrově obrovskou koloniální říši. Jen nesmírný politický a hospodářský úspěch mu doma vymohl dodatečné placet. V takové situaci — pomysleme na podnik Pizarrův a Cortezův — nebylo nadobro lze rozeznávat soukromý majetek od politického panství. Jelikož nerozhoduje psané právo, nýbrž moc a neomezené vykonávání její, nebyl Hamilkar pouze vojevůdce a regent, ale i magnát a velkostatkář. Mladý Hanibal si s tímto rozpoznáváním, na které jakž takž stačil otec, nedával arci a neuměl dát práci. Měl povědomí domova a vlasti a majetku na španělském poloostrově. Když bojuje proti Římu, naplňuje jej fanatismus majetku i domova a na bojištích u Kann a Zamy se bije, obklopen svými poddanými, vojevůdce a pán hispanický. Přál si zabezpečit hranice svého domova a svého majetku — tyto dva pojmy osudově splývají — ale nepodařilo se mu to. Po vítězství u Kann následovala Narnia. V Apulii poslali Hanibalovi hlavu jeho poraženého bratra Hasdrubala. Od této chvíle se válka Říma s Kartaginou proměnila v sérii trestných výprav. A život Hanibalův zaznamenává serii emigrací pořád východnějších, pořád k cizejším knížatům, pořád do exotičtějších zemí, které jeho velkému cíli, jeho předsevzaté a prohrané věci, jeho skutečnému a marnému právu pořád méně rozuměli. Bezpodmínečné oddanosti jakékoli věci dávno jsme uvykli říkat hrdinství a zápas proti převaze a proti přesile není ani tehdy méně sympatický, je-li veden za domov, který mi náleží jako majetek, tedy za nejvlastnější věc. Jen porážka Říma by byla Kartago zbavila římských oligarchů, jenom vítězství jeho osobní a soukromé věci by bylo obnovilo Punii a osvobodilo Iberii, jen vítěz nad Římem by se byl vrátil na otcovské statky v nové Kartagině. Padesát let žil tomuto cíli, padesát let válčil s Římem, padesát let povzbuzoval nespokojence s Římem od sloupů Herkulových po Helespont, po celé délce Středozemního moře, po celé šíři civilisovaného světa, nezplnomocněn, nepodporován svou vlastní, ba bez jejího souhlasu a proti její vůli. Při něm je právo nenapsané, nepotvrzené, nedosvědčené; ale má ho plnou duši a plné svědomí. Řím věděl, že toto jediné lidské svědomí je velmoc. Hanibalova velikost znepokojovala nejen Řím, ale i Římany. Ješitný Antiochus měl roku 195 Hanibala ve svém epheském táboře a bylo v jeho moci použít Hanibalových služeb. Zděšená našeptávání a vystrašené vlivy způsobily hrůzu z Hanibalovy převahy, jeho moc byla omezena a zúžena, z toho plynoucí porážka Antiochových vojsk udělala Římany pány asijských kolonií. Antiochus se mírovou smlouvou zavázal Hanibala vydat, ale ten zatím, znaje vrtkavost přátel, prchal přes Krétu do Bithynie na dvůr krále Prusia. Muže takového věhlasu, vojáka, jehož pouhým jménem byli ochrnuti nepřátelé, kdo by o takového vojevůdce nebyl stál? Ve službách Prusiových porazil Hanibal na moři i na souši Euména. Svůj osud vlastními silami změnit nemoha, doufal do pozdního stáří, že se dožije obratu a návratu. Řím se oň nestaral, neboť přestal mu být nebezpečný.

Pronásledovat starce do asylu tak vzdáleného, Řím, tehdy již i na východě všemocný, nepokládal za důstojna sebe. A přece se v konsulu Flaminiovi našel někdo, kdo stál o slávu úkladů, a Prusias nebyl z těch, kdo dovedli odolát; ostatně tu byla příležitost zavázat si Římany. Když Hanibal postřehl, že je jeho dům obklopen najatými vrahy, když rozpoznal, že má být římskému vyslanci odevzdán královským darem, použil jedu, který již dlouho u sebe nosil. Tak skončil roku 183 před Kristem život emigranta, kolem něhož se římské války a světová politika Říma točily půl století, emigrant, který na západě a na východě vydupával a organisoval armády, aby jeho domov a jeho majetek po otci zděděný 1. upevnily, 2. rozšířily, 3. obnovily.

VI. Doslov.

Zbývá zúčtovat a dotknout se naznačených typů v opačném pořádku.

Dobývat půdy válkou a potom ji v míru obdělávat, to jsou nejstarší formy lidského života na zemi. Z naprosté jednoty mezi domovem a majetkem plyne mytický nezlomná síla vůle. Proto má emigrace Hanibalova heroismus starověku: za vítězný návrat na zděděnou půdu je třeba bojovat od Gibraltaru po Kavkaz a do posledních sil.

Středověký křesťanský básník Dante umístění své lásky k domovu a svého povědomí domova odhmotnil. Jeho příslušnost do Florencie je transcendentální. Vezmou-li mu právo na domov, nevezmou mu domovské právo; a vezmou-li mu domovské právo, nevezmou mu ideu domovského práva, která v mnišské, odříkavé samotě nepřestane naplňovat a vyživovat srdce.

Do francouzského XVIII. století přibývá strun na nástroji evropské kultury. Na místo monumentálního hrdinství vstupuje odstupňované bohatství přechodů. Rousseau ve svém domově není ani příslušníkem stavů zámožných, ani mnichem věřícím v nehmotnost ideí. Nemá ani velkolepý pocit dědictví, ani nekompromisní fanatismus toho, kdo popírá život. Také svému přirozenému okolí, puritánství kalvínského prostředí, příliš zduchověl a octl se na nebezpečných cestách vlastního přemýšlení. Má-li domov, je jím duševní atmosféra nejvyšší vrstvy vzdělanců, té aristokracie, jejíž sociální nadprávi celým svým dílem podkopává.

Jen ještě jedna svoboda je svobodnější než svoboda Rousseauova. Poslední stín místně podmíněného a atmosféricky pochopitelného zakotvení zmizel. Síla arcie-migranta Heina je v nekonečnosti jeho přízpůsobivosti. Mistr jeho nástrojů může zahrát všude, kde žijí lidé, kde obývají duch a vzdělanost. Je poslední sublimací velkoměšťana, který je svou prabytostí spřízněn s ulicí, jež do prava i do leva je bez konce.

V Hanibalovi, Dantovi, Rousseauovi a Heinovi, v této na první pohled groteskní čtyřce jsme poznali základní typy emigrace, kolem každého z nich rozpoznáváme trsy druhů příbuzných, od jednoho k druhému vedou typy a druhy přechodné; shluků a jedinců a spojek a kombinací je nepřehledný zástup. Povážíme-li, kolik kulturního kapitálu lidstvu zůstavili jen ti čtyři jmenovaní, zatočí se nám hlava při odhadu, co lidstvu, co životu daly emigrace. Ale proto tato skromná stať nebyla psána. A ještě méně bylo jejím úmyslem řešit otázky věčného a všelidského dosahu. Chtěla problém emigrace vyloučit ze sféry dočasných finančních, politických, národnostních, kulturních a jiných rozpaků, chtěla jej odvést z periferie našeho duchovního života tam, kam patří: do ústředí bdělých starostí o budoucnost.

otázky a odpovědi

K principu pracovních táborů

I.

Vážená redakce!

Pan poslanec Ing. Nečas vyložil zde nedávno svůj názor na pracovní tábory mladých. K této otázce však je ovšem možno zaujmouti také jiné stanovisko, které nás vedlo k propagaci této myšlenky v Dem. Středu.

Potřeba organisovat mimořádné pracovní příležitosti pro mladé lidi je, podle mého názoru, vhodnou k tomu, abychom vklínili nový prvek v rámec společenského řádu, který hospodářsky selhává. Prvek, který odpovídá potřebám dnešní, změněné doby, uznávající nutnost regulace společenských a hospodářských funkcí.

Vycházím ovšem ze zcela jiného předpokladu než pan poslanec Nečas. Předpokládám totiž nejen za nutné, ale i za účelné řešiti problém nezaměstnané mládeže také mimořádnými opatřeními. Všechna ta opatření, jako jsou na př. zkrácení pracovní doby, zkrácení služebních let, prodloužení návštěvy školní, investiční práce a pod. jsou prospěšná. Jsem však přesvědčen, že problém nezaměstnané mládeže řeší jen částečně.

Mezi problémem nezaměstnanosti mladých a mezi problémem všeobecné nezaměstnanosti jsou totiž určité, podstatné rozdíly. Ačkoliv uznávám, že při přijímání pracovních sil v hospodářském životě byli mladí lidé vždy ve výhodě, nutno konstatovati, že shodou řady okolností se v nynější době tyto výhody nápadně zmenšují. Tak na př., ač mladí byli a jsou považováni za lacinější a fysicky zdatnější pracovní sílu, ukládají dnes sociální ohledy zejména veřejným podnikům, aby při přijímání sil dávaly přednost živitelům rodin. Také při restrikcích byli především propouštěni mladí, svobodní lidé. Důsledkem obojího zmenšila se pro mladé lidi možnost zakládati si rodiny; zůstávají dále svobodní a protože jsou svobodní, zmenšuje se zas pravděpodobnost jejich zařazení do pracovního procesu, byť i mírně se oživujícího. Pro mladé znamená to pak další nevýhodu: nemají příležitosti pokračovat ve vlastním svém odborném vývoji, nenabývají dalších pracovních znalostí a zkušeností. Neosvědčují se potom, zejména v oborech odborné práce a vytýká se jim pracovní nezpůsobilost a nespolehlivost.

Popřevratová opatření vlády, která kdysi i přihlížela k potřebám mladých, obrátila se dnes proti nim. Nejklasičtějším dokladem toho je zákon o ochraně nájemníků. Ti, kdož již dnes mají své zajištěné existence a bydlí řadu let, jsou chráněni — kdežto ti nezajištění a mladí jsou v nevýhodě. Tento duch „starousedlictví“ charakterisuje ovšem mentalitu našich sociálních zákonodárců i v pozdějších opatřeních. Tak na př. upozornil nedávno v Sociálním ústavu arch. Max Bittermann na automobilový zákon, kterým byli vyřazeni z oboru dopravy zejména mladí lidé, kteří se zde chtěli a mohli uplatňovat v povolání, které je tak úzce spjato se zálibou mládeže v motorismu. Podobně devisová opatření a praxe, která uznává za dovozce jen ty, kdo v tom oboru pracovali nejméně 2—3 roky, uzavřely obchodní mládeži přístup k zakládání existencí. Při tom všem však vláda, tvořená představiteli politických stran, zastavila přijímání mladých sil do státní administrativy, aniž si na existenci mladých vzpomněla a důsledky toho všeho uvědomila. Logickým výsledkem toho je pak beznadějná nedůvěra mladých lidí k dnešnímu režimu a jejich oprávněné kritický postoj ke všemu, co dnes politické strany pro mládež podnikají. Tato nedůvěra nedá se odstranit odvoláním zmíněných a jim podobných opatření. Je potřebí daleko radikálnějších činů.

Můžeme dnes konstatovat, že mladí lidé bez ohledu na společenskou třídu očekávají úspěch jen od podstatných změn v složení naší hospodářské organizace. A že skutečně jsou nutné, ukazuje nemožnost řešiti problém nezaměstnanosti podnikáním, kde je hospodárnost měřena jen finančním výnosem a kdy služba kapitálu je mechanicky oceňována systémem sčítání úroků.

K reformám tohoto druhu a k reformám, na nichž závisí i žádoucí způsob financování dlouhodobých prací investičních, je potřebí delší doby. Proto problém nezaměstnanosti všeobecně nutno také považovati za problém dlouhodobý.

Konečně nutno pamatovati, že na pracovním trhu hledají právě početné nejsilnější ročníky zrozené před válkou a že za tři roky opadne tato vlna nástupem populačně značně slab-

ších ročníků válečných. Tato okolnost, myslím, jest rozhodující pro to, abychom nastoupili cestu dočasných, mimořádných opatření, určených speciálně pro mládež.

Uvážíme-li všechny tyto poznatky, dojdeme k závěru, že při řešení problému nezaměstnanosti mládeže, musíme mimo bezodkladného provedení všech dnes možných opatření, vedoucích k oživení normálního pracovního trhu, vybudovati i institucí novou, která by sledovala tyto cíle:

1. Soustředila by ve svých řadách nezaměstnané, svobodné mladé lidi, různých povolání a schopnosti.

2. Regulovala by uplatnění přebytečků pracovních sil a převáděla by je soustavně do pracovního procesu.

3. Věnovala by pozornost volbě vhodných pracovních úkolů, jejichž provádění přesvědčovalo by účastníky, že konají práce hospodářsky i sociálně skutečně účelné a že účastí na těchto pracích nejsou zdržováni ve vývoji svého individuálního uplatnění (ráz moderní pokračovací školy).

Proto tato instituce nemůže a nesmí míti charakter sociálně nouzového opatření, nýbrž ráz kulturně vyspělé hospodářské organizace.

4. Tato instituce musí být vybudována nákladem celé společnosti, a musí pak být dbáno její nejhospodárnější funkce. Práce touto institucí vykonaná musí být volena a řízena tak, aby statky a hodnoty jí vytvořené představovaly takový majetek státní společnosti, který by mohl sloužit jejím sociálním, nebo hospodářským potřebám.

Námítka, že takto organisovanou práci by se v tom kterém oboru vylučovalo nové soukromé podnikání, nemůže dnes být rozhodující pokud nové soukromé podnikání jest stejně zabzděno závadami finančního systému a nízkým životním standardem.

Směřujeme-li pak k těmto cílům, je nasnadě představa různé diferencované „pracovní tábory“ nebo „pracovních pospolitostí. Jejich poslání i organizace musí být ovšem pak dosti odlišná od mnohých těch „nouzových organizací v cizině“. Přes to však zkušenosti a poznatky z pracovních institucí v jiných státech považují za důležité směrnice pro správné provedení podobné organizace u nás, nikoliv však za rozhodující důvod pro anebo proti táborům.

Hodláme-li však tyto instituce vybudovati a chceme-li, aby zdárně plnily naznačené poslání, je pro ně zapotřebí dvou hlavních záruk:

1. Záruku sociální a politické neodvislosti, neboť jenom tak mohou být pro mladou generaci a budoucí vývoj státu zřízením blahodárným. Nesmějí tedy být podniknuty, řízeny ani ovládnuty žádnou politickou stranou.

2. Nejzkušenější odborné vedení, účelnou propagaci a mravní oporu (aktivní zájem nejvýznamnějších národohospodářů a kulturních pracovníků).

Bezpečné zajištění těchto dvou požadavků je nezbytným předpokladem, máme-li správně navrhnouti i konkrétní velkorysé pracovní úkoly.

Definitivní název, organizační forma a stanovení počtu účastníků závisí na činitelích, kteří budou pověřeni uvéstí celou tuto instituci v život. Neboť jen oni budou moci správně odhadnouti svoje prostředky a možnosti. Jinak by nemohli převzít odpovědnost. Nám jde hlavně o to, aby otázka nezaměstnané mládeže nebyla řešena jako nějaké nouzové sociální opatření, které řeší problém mladých lidí jen proto, aby nedoznali úhony mravní a politické a tak, že by se cítili složkou pro společnost přebytečnou a od společnosti oddělenou. Chceme naopak, aby celá akce byla pro mládež nástupem nových cest sociální a hospodářské organizace, při níž by se mladí lidé mohli cítiti a cítili předvojem a významným elementem, který povede organicky k nutné společenské reorganizaci. *Václav M. Havel.*

II.

K článku p. inž. Havla poznamenávám:

Jsem přesvědčen, že u nás není třeba sahat při přemáhání krise v zájmu mládeže k tak výjimečným opatřením jako jsou pracovní tábory, pokud se neprovedla řada opatření uvedených ve článku v „Přítomnosti“ 4. dubna (zkrácení pracovní doby, celá řada opatření, umožňujících mladým lidem vstup do úřadů, zkrácení služebních let, i věkové hranice pro dosažení pensijních nároků ve veřejných i soukromých službách, pensionování přesloužilců, zrušení ustanovení o neobsazování 10% systemisovaných míst, prodloužení návštěvy školní, lepší a zákonem stanovený postup při zprostředkování práce, poradenství při volbě povolání, budování větších veřejných prací nad běžný rozpočet státní a samosprávný, provádění rekultiva-

vace a kolonizace atd.). Tyto prostředky, třebaže rázu i mimořádného — neboť mimořádná doba vyžaduje samozřejmě mimořádných (ne však výjimečných) opatření, opatrovaly by práci nezaměstnané mládeži a zařazovaly by ji ve značném počtu do normálního pracovního procesu. Protože však tempo při provádění těchto prostředků je — přes veškeré naše usilí a snažení — vleklé a pomalé, vytváří se situace, za které se mohou jevit pracovní tábory jako záchrana. Kdo však chce opravdu účinně pomáhat mládeži, měl by především podporovat tyto snahy, které jsou schopny zlikvidovat rychle a účinně nezaměstnanost největší části mládeže.

Pracovní tábory, ať je nazveme jakkoliv a jakoukoli formu jim dáme, nemohou být — i když by se podařilo uplatnit v nich rekreační, kulturní a výchovné stránky — něčím více než nouzovým opatřením sociálním, řešením přechodným a z rozpaku. Nástup k novým cestám hospodářské a sociální organizace, o němž píše p. inž. Havel, nemůže počínat z pracovních táborů. Tak jednoduché ty věci nejsou. Třeba však uznat ušlechtilost návrhu a jeho tendenci.

Již po druhé byl v článcích p. inž. Havla při probírání problému mládeže generálně odsouzen parlament a všechny politické strany. Právě na příkladech uváděných p. inž. Havlem dalo by se dokázat, že celý parlament nespí, že jsou tu četné iniciativní a dobré návrhy a snaha odpomoci různým krivdám i pokusy o konstruktivní budování. Paušální odražení a zdůraznění jen stránek stinných nemůže dnes posloužit demokracii, neboť politické strany jsou — ať chceme či nechceme — jedním z nejdůležitějších nástrojů demokracie. Vzbuzování a šíření nedůvěry k politickým stranám, generelní odmítání a zamlčování potíží demokracie i dobrých věcí, jež politické strany při všech svých nedostatcích vykonaly, může vést k nebezpečným koncům. Ve všech státech diktatur začalo to vždy šířením nedůvěry k existujícím stranám politickým, aby na konec byly tyto strany vystrídány a nahrazeny jedinou politickou stranou (směrem, hnutím), jež pak vládne sama, diktátorsky, bez kontroly ostatních stran i bez kontroly veřejnosti.

Posl. Ing. Jaromír Nečas.

dopisy

O reformním programu „Demokratického středu“

Pane redaktore,

dovolu mi, abych několika připomínkami reagoval na kritiku, kterou ve 14. a 15. čísle Vašeho listu věnoval p. Z. S. programovému prohlášení „Demokratického středu“.

Především je námitka, že nelze oddělit hospodářství od politiky a že lépe než hospodářskou komorou bylo by těmto věcem poslouženo přibráním většího počtu odborníků do sněmovny. Podotkneme především, že také politické strany odborníci sui generis — právě proto však, že jejich odbornictví je jiného druhu, špatně se v praxi osvědčují jejich spolupráce s odborníky hospodářskými v detailním projednávání hospodářských věcí. Nelze ovšem zrušit vztahy mezi hospodářstvím a politikou, ale je možno rozdělit kompetenci pro oblast hospodářskou a politickou. (Dovolíte-li malou analogii, kulhající jako většina přirovnání: nelze docela oddělit administraci listu od redakce, ale příliš úzký kontakt redaktorů na př. s insertní akvisicí nedělá dobrotu.)

Je dále obava před supremacií hospodářské komory. Podrobnějším pročtením našeho návrhu lze se přesvědčit, jak pečlivě je vymezen právě v tomto směru. Nehledě k omezené kompetenci hospodářské komory, mohla by i v případě krajního konfliktu prosadit své usnesení proti vůli sněmovny politické jen tehdy, kdyby se pro ně exponoval prezident republiky. Lze domyslet, jak by bylo už politicky nesnadno přimět prezidenta k takovému konfliktu s politickou sněmovnou, která nad to by mohla navrhnout referendum, rozhodující o funkci prezidentově, když by se ocitl v rozporu s politickou vůlí národa.

Rejstřík politických stran považuje p. kritik za věc považlivou, dokonce za průlom do demokratického principu, byla-li by existence strany závislá na polobyrokratické instituci (státním senátu). Kde prý je záruka, že si tento senát bude počínat objektivně? — Odpovězme otázkou: Kde je záruka, že podle dnešní své pravomoci k rozpouštění polit. stran bude vláda postupovat objektivněji? Namítnete-li, že je tu zákonná norma, omezující libovůli — prosím, neřekli jsme nijak, že by státní senát rozhodoval o zápisu nové strany do rejstříku volným uvážením. A domníváme se, že svoboda politických stran je lépe ochráněna institucí soudního (nikoliv „polobyrokratického“) charakteru, než závislostí na vládnoucím politickém režimu.

Státní senát byl by prý pěknou líhni na dynastie a nemusí prý nás mrzet, že jsme se zbavili starých autorit (šlechty atd.). V té první věci: je možno se dohodnout o omezeních, která by vázala členy státního senátu při návrhu jejich nástupců (na př. vyloučením příbuzenstva). V té druhé: Lze dobrým demokratům doporučit, aby se trochu zadumali nad otázkou, co pro bezpečnost naší demokracie znamená autorita dnešního prezidenta. Odmyslete si tento výjimečný zjev a dobře se rozhlédněte po všech poválečných demokraciích. Shledáte, že skutečně odstranily staré nedemokratické autority tak důkladně, že nové, demokratické zapomněly vytvořit. Několik z těchto demokracií dostalo se do hrobu dřív, než je to mohlo začít mrzet.

Dovolu mi dále, pane redaktore, abych postál v údivu nad posicí, do které staví p. Z. S. „Přítomnost“, snaže se jí dodat tvářnost někoho, kdo se právě probudil. „Nějak příliš náhle se ty programy vyrojily“, stojí psáno. „Neviděli jsme, že by jim bylo předcházelo několik let vytrvalého sledování určitého cíle...“ Podtrhl jsem slova „neviděli jsme“ a upozorňuji, že by mohla být vyložena k tíži nejen objektu, ale i subjektu vidění.

Čertovo kopyto však čouhá z moudrého napomenutí „reformátorům na levice“, aby příliš nespásovali s reformami, neboť každá větší ústavní reforma v dnešních poměrech posunula by situaci spíše napravo než nalevo. Obávám se, že tímto stanoviskem bylo by možno už dnes leccos prohrát. Neboť ve veřejnosti vzrůstá se stále živěji přesvědčení, že mnoho užitečných a odůvodněných věcí nelze provést — a nelze včas provést — jenom proto, že se příliš počítá na knoflíčích, kolik to vynese pro pravici, levice, anebo některou partaj.

A mluvím-li už o t. zv. levice — právě v dnešní situaci nebylo by jí zdrávo, když se zdvihá vítr, aby se chystala přečkat bouřku schoulena pod stromem. Moudrou radu lze totiž formulovat obecněji. Každá velká reforma, která se uskuteční, posune situaci v neprospěch toho, kdo včas neviděl její potřebu a hájil ztracené posice.

Dr. Ing. Štěpán Jež.

Co chtějí mladí

Vážený pane redaktore,

v článku „My“ pokouší se pan V. Havel o rozbor situace mladých lidí, jejich vztahů ke stranám a politice vůbec a říká na konec, co chtějí. Stojí za to, postavit si stížnosti a přání mladých vedle sebe, abychom poznali, čím se mladí liší od starých. Především situace mladých. Příklady, které p. Havel uvedl, platí stejně pro mladé i staré. Práce není pro obě generace, a tu si tedy nemají co vyčítat. Jenom lze poznamenat, že dnes jeden táta pořád ještě uživí těch pár svých dětí, ale pár dětí by dnes méně než kdy jindy uživilo jednoho tátu. Mladí ústy p. Havla říkají: „Chápeme, že starší chtějí také žít. Nemáme však chuť prohrát svůj život, dělati vyřazenou generaci jen proto, že oni jsou neschopní.“ Říkají, že si vezmou sami, co jim patří. Ovšem, „mají — prý — k tomu však právo pouze

tehdy, jsou-li lepší než starí, nemá to být výměna osob, nýbrž ducha.“ — Protože mladí se nechtějí dát vyřadit, mají být vyřazeni starí. — Co ale budou dělat? A jak poznají mladí, že jsou lepší než starí? Co je tu kriteriem nebo kdo má být mezi nimi rozhodčím? Vždyť p. autor sám doznává, že mohou být starci mladí duchem a mladíci duchem starí. A potom, ne všechno o staré je špatné a překonané a ne všechno o mladé je dobré a pokrokem!

Pan Havel tvrdí, že „dnešní mladá generace má zásadní odpor k překonaným stanoviskům právě tak jako má nerada utopie. Nejraději má jasný konkrétní cíl a rozhodnost.“ Tož, co je překonaným stanoviskem, co považují mladí za utopii? Tu by byla na místě větší konkrétnost, již se p. Havel od jiných dožaduje. Jako vzorný příklad konkrétnosti, strhující mladé lidi, uvádí Hitlerova hesla: „reparace nebudeme platit, každý má právo na práci, každá německá žena má právo na muže...“ Nu, řekla bych, že konkrétnější, to jest skutečnější hodnotu by mělo jasné prohlášení, jak má být to právo na práci nebo na muže uplatňováno, nebo nebudou-li následky neplacení reparací pro národ horší než kdyby je zaplatil. Mládeži prý se líbí rozhodnost, proto prý všechny diktatury staví na mládeži. Obdivuje-li Hitlera a jemu podobné jen proto, že dovede hlásat samozřejmosti à la: každý má právo na práci „s rozhodností a ohněm, o jakém se u nás nezdá ani tomu „nejohnivějšímu“ politikovi“, tedy to není zrovna doporučujícím vysvědčením pro mládež. Znamená to, že mládež sedne na každou vějíčku, jen když je presentována „s rozhodností a ohněm“.

Mladí také pohrdají ideály starých, alespoň tak rozumím tvrzení, že programy stran zdají se mladým prázdnými, neurčitými, zastaralými a bez velkých ideálů. Pravda, v programech stran je řeč pouze o národu, o lidství, rovnosti, volnosti, bratrství, svobodě a demokracii a takových věcech — zdá-li se to mladým málo, ať řeknou, co oni sami velkolepě chtějí a jak toho chtějí dosáhnouti. Tuším však, že čekají na nějakého „silného jedince“, který by jim řekl, co vlastně mají chtít. Vždyť to, co říká pan Havel pod titulkem „Co chceme?“ není přece nic nového a nic, co by nebylo v programu některé strany obsaženo. Že strany neprovádějí to, co mají v programech? Inu ano, ale mladí přece „cítí jasně, že jen zásahem člověka se dá situace zlepšit a že v dnešních dobách jest více než kdy jindy na místě cílevědomě rychlá rozhodnost, následovaná činem.“ Vědí-li mladí o tomhle receptu, proč ho dosud neužili v rámci stran a v rámci jiných možností, které jim demokratické zřízení poskytuje? Kdo něco chce, musí vědět nejdříve přesně co chce, proč to chce, na kom to chce a je-li to dosažitelné a prospěšné jemu, aniž to při tom bylo na újmu stejných práv jiného. A hlavně, jak to sám chce dělat, aby dosáhl, čeho chce.

Článek páně Havlův ukázal, že mladí nemají co vyčítat starým: jsou stejně nerozhodní, bezradní a bez velikých ideálů, stejně mnohomyšlní, ale bez ohně, stejně omrzeli a hladoví, otrávení a bez činnorodé vůle. To není výčitka ani výsměch. Chci tím pouze říci, že generační problém neexistuje v té formě, jak je diskutován. Mladí i starí, muži i ženy musí svorně hledat cestu, která jediné může pomoci všem, aniž ukřivdila té či oné části celku: hleďte a chťte práci pro všechny bez rozdílu, nevyhazujte z ní nikoho, kdo pracovat chce, a bude vám všem pomoheno!

Jožka Sedláčková

Vážený pane redaktore,

Chtl bych, abyste mi podle pravidel demokratické kontroly laskavě dovolil okřiknout lidi, kteří s opětujeť se jednoduchostí, dokonce i ve Vašem listě, si říkají „my mladí — nádeje národa“, kteří neodbytně u starých škemrají „najděte nám ideu, jděte za ní a budete nás mít všechny na své straně“, kteří, obligátně nařikajíce na svou nezaměstnanost, nás pře-

svědčují: „Můžeme každého ujistit, že bude-li toho zapotřebí, najde nás národ na svých místech“, kteří nám objevují znamenitou myšlenku, že „člověk má stroji poroučet, nikoliv trpět pod jeho vlivem“, že „nechceme ubírat práci starším věkem, pokud jsou mladí duchem“ (!) a pod. A kteří konečně, volajíce po odhodlané vládě a doporučujíce jasný program, prohlašují: „Chceme, aby z vedoucích míst byli odstraněni všichni neschopní, aby osobní odpovědnost všech byla zvýšena, chceme vládu rozhodných mužů činu, nikoliv vládu hlasovacích automatů“ a abychom snad nezapochoybovali, s kým máme tu čest, „chceme dokonalý demokratický řád.“

Chtl bych Vás zároveň, pane redaktore, poprosit, abyste usiloval zakřiknout toto resoluční a neplodné odhodlanectví a tuto zívající rozhodnost. Ctižádostí „Přítomnosti“ odjakživa bylo vychovat své čtenáře, a mladé zvláště, k rozumné, programové odvaze, k uvědomělé společenské aktivitě. Ale co s oním sociálním spleenem, který na první pohled vidí každý vidoucí v článku V. Havla: „My“, ať už je maskován jakkoliv. Nutno se při této vhodné příležitosti znovu optat, kdy že už přestanou klubovní fenomenové a salonní inteligence tak nesnesitelně toužit po vůdcovství lidu, nemajíce tušení, jak hořce a nenávisťně tento lid dnes nevěří inteligenci vůbec. Mé mínění je, že naše inteligence středoškolská a ještě víc vysokoškolská projevuje sociální bezstarostnost (př. advokáti), myšlenkovou pohodlnost a odtud ovšem politickou bezradnost, jak je jen v dnešních časech možno a snesitelné. A přece náš problém je stále jasnější: touha zemědělců a dělníků po sociálním vyrovnání je nesmírná, jim nutno brzy, t. j. včas zásadním řešením hospodářské krise pomoci a tak trvale stabilisovat naši demokracii. Na vesnicích (a myslím i na periferiích měst) je samozřejmé mínění, že inteligence zklamala — a to je mínění správné; naopak, kdo jasně vysvětlí, jak jít na kapitalismus a má odvalu postavit se do čela boje a třeba i odboje proti tomuto vykořisťovatelskému společenskému systému, ten má a vždy bude mít oddanou důvěru těchto lidí.

Mohl byste se pokusit, pane redaktore, přinést o této náladě několik původních reportáží neodrodilé inteligence, t. j. inteligence, která se vrací a zůstává pracovně v sociálním prostředí, ze kterého vyšla a v němž je stále aktivně činná.

V našich novinách z mladých děláme zvláštní kastu, ke které se chodí s kadidlem místo s chlebem a prací: a mladí to trpí. Avšak co nám bude dáno bez boje? Nuže, první co učiním, až se stanu nezaměstnaným, bude, že začnu agitovat — to je přece jasné; nebudu ostatně o svůj zítřek bojovat sám. Co, pane redaktore, s inteligencí, která s rukama v kapsách čeká na dar nebo spásu odněkud, zatím co naši tátové a bratři se mají zle? Ta mladá generace — jejíž odpovědí je až naivní otázka V. Havla: „Což pak je možno slovy nasytit hladového?“ pronáší touto charakteristickou větou svou obžalobu i rozsudek. Uctivě Vás

JUC. Nejedlík.

(Pozn. redakce. Jak je snadno pochopitelné, otiskující článek p. Havla „My“, neměli jsme v úmyslu vyjádřit mínění své vlastní, nýbrž chtěli jsme poskytnout jen jednomu z mladých místo, aby vyjádřil nálady své generace. Že o těch náladách musíme vědět, je nesporné. Jsou proto zcela zbytečné útoky ostravského „Ducha času“, který se tváří, jako by vyličené nálady v článku „My“ odpovídaly také přesvědčení „Přítomnosti“. Tuším, že jsme už mnohokrát dali najevo, v čem a jak s těmi náladami nesouhlasíme. Článek „My“ jest s našeho stanoviska brát jako hrubou psychologickou reportáž. Těší nás kritické dopisy, jimiž na článek odpovídají naši čtenáři. Vidíme z toho, že jsme nepracovali nadarmo.)

Úřednictvo II. odboru Státního úřadu statistického odevzdalo k uctění památky zemřelého tajemníka SÚS Mirka Pechláta 430 Kč akci „Pomoc“ pro nezaměstnanou inteligenci.

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

16

Stanislav K. Neumann:
ORTODOXNÍ ŽIDÉ*

*Podivní lidé rituální
jak stěhovaví ptáci dální,
zahnaní příliš na západ,
mě frenesie udivuje,
jež v nitru jim jak víchr duje,
po bohu, po penězích hlad.*

*Dvouhlavé vášně polohidské
sálá jim z tváře exotické
tlumeně fanatický žeh,
a v jejich hlavách krásných
kus Palestiny a kus ghetta,
utrpení a pomsty dech.*

*Jsou dobří-zlí, jsou silní-slabi,
a vysává je ctnostný rabi,
který má moudrost z talmudu;
má ji však také z chytré lebky
a ví, že jejich bůh je křepký,
kde běží o zdar obchodu.*

*Dav mužů zřím, jak zpíval,
tleskal,
podoběn šedi supů ze skal,
ve středověku zkrocených;
jsou příroda, jsou pud a dětství
nad černou zradou školometství
křesťanů požidovštělých.*

*Jsem v chudých děrách v mysli
s nimi,
však nejsem s nepracujícími
a s chátrou antisemitskou;
když důstojně jdou po ulici,
jak cizí flora ve štěpničce,
hladím je láskou skeptickou.*

*) Z právě vydané knihy „Česko-slovenská cesta“.

Rašín opozičník. Jako všechno, každý i opoziční dělá podle své povahy: monsignore Šrámek provozoval opoziční zdvořile-jedovatou, Rašín, vášnivec, pateticky divokou. Záleželo-li mu na tom, vyrovnal se všem tehdejšími mistrům demagogie. Jestliže jeho cit se rozpálil, nedal se ničím zdržovat, někdy ani ohledem na zřejmý státní zájem. To se ukázalo hned tehdy, když odpovídal na vládní prohlášení Tusarovo: obvinil novou vládu z germanofilství a z toho, že chce opustit osvědčenou politiku přátelství s Dohodou. To bylo schopno zasáhnout státní citlivým místě. Rašínova slova byla vyloučena ze sněmovního protokolu, a ministerský předseda ihned se přihlásil k slovu, aby složil slib naprosté věrnosti Spojencům. Rašín neoslaboval svou opoziční tým, že by si byl uložil závazek zůstat loyální odpůrcem. On, který v ministerské funkci pronesl tolik výzev k vybudování přísné daňové morálky, mluvil nyní po schůzích, že výrobci nemají chuť aporťovat jako pes daně, které jim vláda uloží. Pro způsob své opoziční agitace stal se jednou z nejnenaviděnějších osobností. (Ferd. Peroutka: Budování státu.)

POZNÁMKY

ŠELMA BÁSNÍK

Pro onen druh dobrácky mazané bonhomie, jež tvoří společenskou slupku bytostného jádra cíle a sebevědomého kořeného češství, máme v Čechách označení šelma sedlák. Hledáme-li vystihující lidský průměr pro světového básníka Francouze, z něhož vyzářovala tradiční diplomatická kurtoasie jeho rasy, průměr, z pod jehož klobouku by se na nás lišácky usmívala vyrovnaná tvář voltairovské odvahy bořítele před-sudků, rousseauovská civilisační distance a montaignovská

skepse, jež tolik charakterisují Anatola France, nenalzáme případnějšího než průměr šelmy básníka. Dne 16. dubna t. r. by se byl dožil tento nejsubtilnější z francouzských myslitelů, duchaplný causeur a veliký skeptik učení o lásce devadesátí let. Filosofický epikurejec a tvář v tvář lásce svých více než mužných let chlapecký bolestin objevil na samém rozhraní mužného a stařeckého věku právě v lásce svojí Achilovu patu. Lenošný indolent, na němž ani jeho vlastní nakladatel nevyntulil za šest let, aby napsal jedinou knihu, muž, který spontánně sám přiznával obdivovatelům své zázračné eru-

dice, že „je za ní dlužen jen své lenosti,“ dovedl celé dlouhé hodiny, dny a týdny „na čisto“ přepisovat své mnoha set stránkové rukopisy prosaických děl, jež madame de Caillavet, ve své prozíravosti, chtěla zachovat francouzskému písemnictví. Nedostížný vypravěč dobrodružství svého ducha ve světě knih, neskonale bezradný na naší planetě po její smrti, svěruje sice papíru dále svá dobrodružství (píše Vzpouru andělů), ale ve svém intimním deníku poznamenává: „Málo mám nyní z toho, co píši. Nemám teď nikoho, komu bych předložil své pochybnosti.“ Hlasatel názoru, že svět není než snůškou marných zdání, vyslovující ústy ctihodného abbé Coignarda svůj soud o ženách: „Doufat, že zanecháme nějakou vzpomínku v srdci ženy je stejné jako chtít vtisknouti pečeť na hladinu tekoucí vody,“ nemůže po smrti madame de Caillavet zbabiti se pochybností o ceně dalšího života a z mračen chmurných meditací o životě a smrti sjede jako blesk utkvělá myšlenka, již svěří svému deníku: „Nebýt, hle stav, který mne zajímá dnes.“ Přesto ovšem přežívá paní de Caillavet o celých 25 let v obdivuhodné duševní svěžesti. Je-li pravdou, že život genia skládají nesmiřitelné kontrasty, je Anatole France toho nejkrásnějším dokladem. Co do rozsahu největší vědní explorační, jakýsi moderní děd vševěd tímtež posměchem, kterým stíhal všemlece, vytýkal specialistům jejich „škatulkování“. Největším paradoxem byl jeho vlastní život. „Lenošný indolent“, který dovedl nečinně promeditovati celá léta, napsal přes 8 tisíc tiskových stran. Básnický neúprosný kronikář a glosátor světových skandálních afér, panamské, suezské a dreifusovské balsamuje své jitrné svědomí tlumocením a dobovým výkladem středověké legendy křesťanské a do úst svých hrdin vkládá moudrost věků; a když se mu nedaří zmocnit se bezpečných pravd, utěšuje se rozkoší z krásy věcí. Duchovní šlechtice, neohrožený obhájce a konservátor duchovních výsad věří v ko-

FEUILLETON

Anatole France:

O ŽENÁCH*

Křesťanství učinilo mnoho pro lásku, činíc z ní hřích. Vylučuje ženu z úřadu kněžského. Obává se jí. Ukazuje, jak jest nebezpečná. Opačuje se Kazatelem: „Paže ženy jsou podobny tenatům lovcovým, laqueus venatorum.“ Upozorňuje nás, abychom nečinili z ní svou naději: „Neopírejte se o třtinu větrem se klátící a nespléhejte na ni, neboť každé tělo je jako tráva, a jeho sláva pomine jako květ polní.“ Bojí se úšoků té, která v zatracení uvrhla lidský rod: „Nepatrná je veškera zloba vedle

*) Z knihy „Zahrada Epikurova“.

zloby ženiny. Brevis omnis malitia super malitiam mulieris.“ Ale strachem, který dává před ní najevo, činí ji mocnou a hroznou.

Abychom pochopili veškereň smysl těchto zásad, bylo by nám bývalo stýkati se s mystiky. Bylo by nám ztráviti dětství v klášterním ovzduší. Bylo by nám vzdáti se světa, hleděti si pobožností kultu. Bylo by nám čísti ve dvanácti letech ty nabádavé knížčky, které vedou naivní duše do nadpřirozeného světa. Bylo by nám znáti historii svatého Františka z Borgie, pozorujícího otevřenou rakev královny Isabely, nebo zjevení vermontské abatýše jejím dcerám. Tato abatýše zemřela ve vůni svatosti, a jeptišky, které zúčastnily se jejích andělských prací, domnívajíce se, že jest v nebi, vzývaly ji ve svých modlitbách. Ale zjevila se jim jednoho dne blédá, s plameny lpějícími na jejím šatu: „Modlete se za mne,“

děla jim. „Když jsem byla ještě živa, sepjávši jednoho dne ruce k modlitbě, pomyslíla jsem si, jak jsou krásné. Dnes pykám za tuto špatnou myšlenku v mukách očistce. Uznějte, dcery mé, skvostnou dobrotu boží a modlete se za mne.“ V těchto drobných spisčích dětinské theologie je tisíc podobných povídek, které přisuzují příliš mnoho ceny čistotě, aby nečinily zároveň rozkoš nekonečně vzácnou.

Se zřetelem k jejich kráse učinila církev z Aspasie, Laidy, Kleopatry demony, pekelnice. Jaká sláva. Ani světice nebyla by k ní necitelná. Nejskrvnější a nejpřísnější žena, která nechce odnít klidu jednomu muži, chtěla by moci odnít ho všem mužům. Její pýcha přizpůsobuje se opatřením, která církev činí proti ní. Když ubohý svatý Antonín volá na ni: „Odejdi, zvíře,“ tato hrůza jí li-

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení

Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplaceně

nečné vítězství socialismu a dává i své jméno do služeb socialistického hnutí. Za jeho duchovní přítomnosti byli jsme v roce 1924 ve Francii svědky velkého volebního vítězství kartelu levice a smetení vlády nacionalistického bloku. Zdůrazňujeme-li dnes u příležitosti devadesátého výročí narození jednoho z nejčelnějších představitelů světového písemnictví, jež Francie dala světu, jeho politickou orientaci, chceme se tím i posílit ve víře, že láska v lidství, i dnes, v době neklidu, znamená důslednou službu zdravému rozumu a duchovní svobodě.

Z. R.

KAREL ČAPEK VE ŠVÉDSKU. Štokholmská revue *Studeika* m r a t e n otiskuje v dvojčísle 4—5 obsírnou studii o Karlu Čapkovi z pera Gunnara H. Möllera.

TOMÁŠ B. ČAPEK, vůdce amerických Čechoslováků, vydá knižně své paměti, zachycující jeho mládí, odjezd do Ameriky a život tamních Čechů, jakož i poutavé pohledy do americké žurnalistiky a referáty o účasti americké větve na československém odboji. Kniha vyjde ve sbírce „Paměti“, kterou společně s Českou akademií za

chtí. Je unešena, vidouc se nebezpečnější, než se byla nadála.

Ale nelichotíte si, sestry mé; objevily jste se na tomto světě dokonale a vyzbrojené. Byly jste skromné při svém počátku. Vaše pramatky z doby mamuta a velkého medvěda, neměly nad jaskynnými lovcí moci, kterou máte nad námi. Byly jste tehdy užitečné, byly jste nutné; nebyly jste nepřemožitelné. Abych pravdu řekl, v těch starých dobách a dlouho ještě chybělo vám kouzlo. Podobaly jste se tehdy mužům, a muži podobali se zvířatům. Abyste mohly ze sebe učinit strašlivý div, jimž jste dnes, abyste se mohly státí lhostejnou a svrchovanou příčinou obětí a zločinů, bylo vám třeba dvojího: civilisace, která dala vám závoje, a náboženství, které nám dalo skrupule. Od té doby je to hotovo: jste tajemství a jste hřích. Sníme o vás a zatracujeme se pro vás. Vnučate touhu a strach; milostné šílenství přišlo na svět. Neklamný instinkt vede vás k nábožnosti. Máte věru proč milovati křesťanství. Zde-sateronásobili vaši moc. Znáte svatého Jeronýma? V Římě i Asii nahaly jste mu takový strach, že utekl před vámi na hroznou poušť. Tu živě se syrovými kořínky a tak osmahlý sluncem, že měl jen černou kůži, která mu lpěla na kostech, přece vás ještě našel. Jeho samota byla naplněna vašimi obrazy, krásnějšími ještě vás.

Neboť je to pravda příliš pocítná askety, že sny, které poskytuje, jsou svůdnější, možno-li než skuteč-

nost, kterou můžete nabídnouti. Jeroným zapuzoval se stejnou hrůzou vzpomínku na vás i vaši přítomnost. Ale marně oddával se postům a modlitbám; plnily jste ilusemi jeho život, z kterého vás vyhnal. Taková je moc ženy nad světcem. Pochybují, že jest stejně veliká nad denním hostem v Moulin-Rouge. Dejte pozor, aby trochu vaší moci neuniklo s vírou, a neztratily jste něco tím, že přestanete býti hříchem.

Upřímně řečeno, nemyslím, že nacionalismus je vám přízniv. Býti vámi, nemiloval bych rozhodně fyziologů, kteří jsou nediskretní, kteří vysvětlují vás příliš, kteří říkají, že jste nemocné, když my se domníváme, že máte vnučnutí, a kteří nazývají převahou reflexivních pohybů vaší vznešenou schopnost milovati a trpěti. Takovým tónem nemluví o vás Zlatá legenda: jste tu nazývány bílou holubicí, čistou lilí, milostnou růží. To je příjemnější, než jste-li nazývány hysterickými, halucinovanými a kataleptickými, jak vás denně nazývají od té doby, kdy věda zvířezila.

Konečně, kdybych byl z vás, měl bych odpor ke všem emancipátorům, kteří chtějí učiniti vás rovnými muži. Vedou vás do záhuby. Pěkná věc pro vás, vyrovnáte-li se advokátu nebo lékárníkovi. Dejte pozor: jste již zbaveny ledačeho ze svého tajemství a kouzla. Všecko není ztraceno: bijeme se, ničíme se, vraždíme se pro vás; ale mladí lidé, sedící v tramvaji, nechávají vás státi na plošině. Váš kult hyne se starými kulty.

redakce universitního profesora dra Miloslava Hýska vydává Fr. Borový.

DUBNOVÉ ČÍSLO STUDENTSKÉHO ČASOPISU, které vyšlo s pestrým obsahem, otiskuje pod názvem Půlhodinka s Ivanem Olbrachtem jeho rozhovor o Podkarpatsku, Nikolů Šuhajovi, Marijce nevěrnici, jakož i o nových filmových plánech trojice autorů (Vančury, Olbrachta, Nového). Pracují už na novém filmu Čistá rasa, který má býti satirickým šlehem na nové poměry.

JOSEF ROTH-JOB, Rothův „román“ prostého člověka, je nevšední příběh všedního muže, jednoho z nás, jehož Bůh navštívil tisíci ranami, jak je přinášel život v předválečném carském Rusku a za války i v prvích letech po válce v Americe, aby nakonec zavalil jeho srdce takovým balvanem štěstí, že jeho náhlý náraz cítí čtenář sebeotřetější ještě dlouho, když jeho mysl již zaujaly věci a příběhy všednější. Lidská stránka Rothova románu je propracována tak hluboce, že při četbě zapomínáte na „literaturu“; vy ten román nečtete, vy stojíte tvářív v tvář živé osobě tohoto moderního Joba, souhlasíte s ním, odíráte mu, modlíte se s ním, toužíte s ním v bohaté cizině po chudém domku v otčině, chápáte jeho vzpouru proti Bohu a radujete se s ním radostí opuštěného otce, jemuž se navrácí ztracený syn. Rothovu knihu může čísti prostý čtenář, aniž si uvědomí, že čte dílo vysoce umělecké, tak jako se čtenář náročný může svěřit ruce suverénního mistra, aniž bude zklamán v požitku uměleckém. Roth dává z přemíry svého duševního bohatství nezáludně, všem podle potřeby jejich srdce, neboť „Job“ je především kniha srdce: srdce se v ní rozdává srdcím. A také v čísle množném: Mirjam rozdává své srdce vojákům, Jonáš koním, Šemarja přátelům a nové vlasti, Mendel dětem a cizím lidem a Menuchim, mrzák, idiot a pak geniální skladatel — všem.

Job-Mendel jest obnažené lidské srdce, krvácející pod dotykem nešetřených rukou, Job-Mendel jsme my, ale také Debora jsme my, také Mirjam, Jonáš, Šemarja — v každém je kus nás: je to zrcadlo lidského života, jeho bídy, utrpení, radosti i slávy. „Joba“ lze nečíst, neznáme-li jej, ale nelze jej nedočíst, když jsme jednou začali, tak jako nelze nevystoupit na věž katedrály, když jsme pohledli vzhůru a vkročili na první stupně. Srdce nás tam žene, touha rozhlédnouti se s t'ě výše na boží svět i na naše skrovné políčko s mělkými brázdami;

teprve odtud vidíme, kdo jsme byli a jací jsme byli. Nad tímto dílem Rothovým si uvědomujeme, že nejvyšší krása je v prostotě srdce, v čistotě myšlenky a v jasnosti slova.

Krásnou obálku navrhl akad. malíř J. Šváb, vydali nakladatelé **KVASNICKA A HAMPL** v Praze. Brož. 25 Kč, vázané 35 Kč.

VÍDEŇSKÝ TISK O PÁTEČNÍ PREMIÉRE HRY OLGY SCHEINPFLUGOVÉ OKÉNKO,

kteřá pod názvem „Wo war ich heute Nacht“ docílila ve Vídni bouřlivého úspěchu.

Neue Freie Presse:

Byl to srdečný úspěch s přátelskou účastí a vřelostí, za který se mohla autorka tolikrát děkovat.

Neues Wiener Journal:

Plnokrevný kus, který se čestně zná k pravému divadlu — a jehož krásný úspěch slibuje jeho pěknou německou kariéru.

Der Wiener Tag:

Je obdivuhodné, jak si O. Scheinpflugová hraje se situacemi a figurami, jak je ovládá, ale i jak se jí m k prospěchu hry dává věsti.

Neues Wiener Tagblatt:

Bylo to velmi dobré a vkusné představení ve vtipné režii J. Glücksmanna, který dovedl postavit všechny přednosti kusu do plného světla a rozehráti a pobavit obecenstvo, což přispělo k srdečnému úspěchu hry.

Die Stunde:

V každém případě podařila se O. Scheinpflugové opravdová veselohra. Ježto sama vyšla z jeviště, má divadelní cit a ví přesně, jak zabavit obecenstvo po celý večer — a tak to byl opravdový úspěch.

Illustrierte Kronen Zeitung:

Autorka — sličná paní — je vynikající představitelkou salonních dám v pražském divadelním světě. Nuže, tato dáma dovede zasednouti právě tak k básnickému stolu a její veselohra, inscenovaná J. Glücksmannem v intimním rámci komorních her byla svědkem divadelního úspěchu.

Das Echo:

Byla nám doporučena jako básnička a včera se nám představila jako rutinovaná autorka divadelní hry, oplývající všemi účinnými divadelními prostředky.

SVĚTOVÝ TISK O TROCKÉHO „DĚJINÁCH RUSKÉ REVOLUCE“

The Survey Graphic:

Ani jeden z jeho vrstevníků neslučuje tak šťastné duchaplnost s učeností, smělou analýsou s půvabem slohu, ničivý vtip se zdvořilostí. Trocký nejen mistrovsky vyzvedá stěžejní fakta a dodává jim plastické jasnosti, nýbrž projevuje i záviděníhodnou obratnost v dialektických úvahách.

Athlantic Monthly:

Patnáct let po únorových dnech přichází tato dlouho očekávaná kniha emigranta Trockého — vojenského genia třetího boje, revolucionáře, dějepisce s vědeckým duchem, propagátora permanentní i světové revoluce, svrchovaného mistra polemiky.

**Půjčovna knih »MÍR« Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní**

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská